

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗΣ ΑΓΧΟΥΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΜΕΤΑΞΥ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΚΑΛΩΝ
ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΣΧΟΛΩΝ.**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΣΥΓΚΟΥΝΗ ΕΥΘΥΜΙΑΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2023

Στον Αλέξανδρο, που έφυγε νωρίς

Φύλλο Εξέτασης

1.Επόπτης:_____

Βαθμός:_____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

2.Επόπτης:_____

Βαθμός:_____

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Ο/η συγγραφέας ΣΥΓΚΟΥΝΗ ΕΥΘΥΜΙΑ βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στις εργασίες τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Υπογραφή: ΣΥΓΚΟΥΝΗ ΕΥΘΥΜΙΑ

Ημερομηνία: 10/09/2023

Ευχαριστίες

Αισθάνομαι την επιθυμία να εκφράσω απέραντη ευγνωμοσύνη στους γονείς μου για όλη την βοήθεια και την αμέριστη υποστήριξη που μου προσέφεραν κατά την διάρκεια των μαθητικών και φοιτητικών μου χρόνων. Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω ιδιαίτερες ευχαριστίες στους φίλους και συγγενείς μου για την ψυχική και ηθική υποστήριξη που έλαβα κατά τη διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας.

Επίσης, ιδιαίτερη μνεία θα ήθελα να κάνω στην υπεύθυνη της πτυχιακής μου και επίκουρη καθηγήτρια του Τμήματος Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλωρά Αικατερίνη, για τις γνώσεις που μου μετέδωσε και την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε για την ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας.

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ABSTRACT	9
1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
Κεφάλαιο 1.1: Άγχος	10
1.1.1. Εννοιολογική Αποσαφήνιση του Άγχους	10
1.1.2. Άγχος και Φοιτητές	11
Κεφάλαιο 1.2. Χαρακτηριστικά Προσωπικότητας	14
1.2.1 Εννοιολογική αποσαφήνιση της Προσωπικότητας	14
1.2.2. Μοντέλο Πέντε Παραγόντων της Προσωπικότητας	15
1.2.3. Προσωπικότητα και Φοιτητές	16
Κεφάλαιο 1.3. Συσχετισμός Άγχους και Χαρακτηριστικών Προσωπικότητας.....	18
1.3.1. Άγχος και Μοντέλο των Πέντε Παραγόντων	18
1.3.2. Συσχετισμός Άγχους και Προσωπικότητας στον Φοιτητικό Πληθυσμό	19
Κεφάλαιο 1.4. Τέχνη	20
1.4.1. Τέχνη και άγχος	20
1.4.2. Φοιτητές Καλών Τεχνών και Άγχος	21
1.4.3. Τέχνη και Προσωπικότητα	23

2. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	26
3. ΜΕΘΟΔΟΣ	27
3.1. Δείγμα.....	27
3.2. Εργαλεία Συλλογής Δεδομένων	27
3.2.1. Κοινωνικό-Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	28
3.2.2. Κλίμακα των Πέντε Παραγόντων NEO (NEO Five Factor Inventory [NEO-FFI]).....	28
3.2.3. Κλίμακα Αξιολόγησης του άγχους του BECK BECK Anxiety Inventory [BAI-21]	29
3.3. Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων	29
4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	32
4.1. Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες.....	32
4.2. Έλεγχος Ερευνητικών Ερωτημάτων/ Κύρια Αποτελέσματα	35
4.3. Δευτερεύοντα αποτελέσματα	39
5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ	61
5.1. Συμπεράσματα	61
5.2. Περιορισμοί έρευνας	65
5.3. Μελλοντικές προτάσεις	66
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	68
7. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	81

Περίληψη

Οι αυξανόμενες απαιτήσεις και προκλήσεις που συνοδεύουν την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο καθιστούν τους φοιτητές Πανεπιστημίου ως ευάλωτο πληθυσμό για την εμφάνιση άγχους. Τα χαρακτηριστικά του Νευρωτισμού και της χαμηλής Εξωστρέφειας έχουν ενοχοποιηθεί για την εμφάνιση μεγαλύτερων επιπέδων άγχους, ενώ παράλληλα η ενασχόληση με τη Τέχνη φαίνεται να βοηθάει στην μείωση των συμπτωμάτων του άγχους. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η εξέταση των σχέσεων μεταξύ των Πέντε Μεγάλων Χαρακτηριστικών της Προσωπικότητας και των συμπτωμάτων άγχους μεταξύ των φοιτητών Καλών Τεχνών και άλλων σχολών, καθώς και η μεταξύ τους σύγκριση σχετικά με τα επίπεδα άγχους και στα χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Το δείγμα αποτέλεσαν 179 προπτυχιακοί φοιτητές διάφορων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στον ελλαδικό χώρο, εκ των οποίων οι 92 φοιτούσαν σε διάφορα Τμήματα. Για την διαδικασία συλλογής δεδομένων οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να συμπληρώσουν ηλεκτρονικά μία συλλογή ερωτηματολογίων. Τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης υπέδειξαν πως υπάρχει συσχετισμός μεταξύ του άγχους και των χαρακτηριστικών προσωπικότητας, με τα υψηλά επίπεδα Νευρωτισμού και τα χαμηλά επίπεδα Εξωστρέφειας, Ευσυνειδησίας και Καλής προαίρεσης/Συνεργατικότητας να σχετίζονται θετικά με την εμφάνιση άγχους. Επιπλέον, βρέθηκε πως οι φοιτητές Καλών Τεχνών εμφανίζουν διαφοροποιήσεις από τους φοιτητές άλλων σχολών, τόσο ως προς τα επίπεδα άγχους όσο και ως προς τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Δεν διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς την επίδραση του έτους φοίτησης στην εμφάνιση άγχους μεταξύ των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα που προέκυψαν αναδεικνύουν,

μεταξύ άλλων, την σημασία των χαρακτηριστικών προσωπικότητας και της σχολής φοίτησης στα αυξημένα επίπεδα άγχους.

Λέξεις-Κλειδιά: Άγχος, Μοντέλο Πέντε Παραγόντων, Χαρακτηριστικά Προσωπικότητας, Φοιτητές πανεπιστημίου, Φοιτητές Καλών Τεχνών.

Abstract

The increasing demands and challenges that accompany admission to University make University students a vulnerable group for the onset of stress. The traits of Neuroticism and low Extraversion have been implicated in the emergence of greater levels of anxiety, while engaging in art appears to help reduce anxiety symptoms. The purpose of this research was to examine the relationships between the Big Five Personality Traits and anxiety symptoms among Fine Arts students and other academic majors, as well as to compare them regarding anxiety levels and personality traits. The sample consisted of 179 undergraduate students from various Universities in Greece, of which 92 studied in various Departments. For the data collection process, the participants were asked to fill out a collection of questionnaires digitally. The results of the statistical analysis indicated that there is a correlation between anxiety and personality traits, with high levels of Neuroticism and low levels of Extroversion, Conscientiousness and Agreeableness being positively related to the occurrence of anxiety. In addition, it was found that Fine Arts students show differences from students of other schools, both in terms of stress levels and in terms of personality characteristics. No statistically significant difference was found in the effect of year of study on the occurrence of anxiety among participants. The resulting data highlight, among other things, the importance of personality characteristics and the difference of the school of study regarding the increasing levels of anxiety.

Keywords: Anxiety, Five Factor Model, Personality Traits, University Students, Fine Arts Student

1. Θεωρητική εισαγωγή

Κεφάλαιο 1.1: Άγχος

1.1.1. Εννοιολογική Αποσαφήνιση του Άγχους

Η δεκαετία του 1960 αποτέλεσε ακρογωνιαίος λίθος για την αύξηση του ερευνητικού ενδιαφέροντος γύρω από το άγχος (Rachman & Rachman, 2013). Η αύξηση αυτή θεωρείται δικαιολογημένη, δεδομένου το 33,7% του πληθυσμού παγκοσμίως επηρεάζεται από μια αγχώδη διαταραχή κατά τη διάρκεια της ζωής του (Bandelow & Michaelis, 2022), καθιστώντας το άγχος με ευκολία ως το «πιο διαδεδομένο ψυχολογικό φαινόμενο της σύγχρονης εποχής» (Levitt, 2015, p.1). Ωστόσο, η καθιέρωση ενός καθολικά εφαρμόσιμου και παγκοσμίως αποδεκτού ορισμού είναι περίπλοκη και υπόκειται σε διαφορετικές ερμηνείες. Η δυσκολία έγκειται στο γεγονός ότι το άγχος αποτελεί μία υποκειμενική εμπειρία που δύναται να εκδηλωθεί διαφορετικά για κάθε άτομο και μπορεί να επηρεαστεί από πλήθος παραγόντων όπως η γενετική, το περιβάλλον και οι προσωπικές εμπειρίες (Domschke & Maron, 2013).

Επιπροσθέτως, ο τομέας της ψυχικής υγείας εξελίσσεται συνεχώς, με διαρκής έρευνα και προόδους στην κατανόηση των ψυχολογικών διαταραχών. Αυτή η συνεχής ανάπτυξη και τελειοποίηση της γνώσης οδήγησε αρκετούς ερευνητές να προχωρήσουν στην απόδοση πολλών και διαφορετικών ορισμών για το άγχος. Ενδεικτικά, Το 1970, οι ερευνητές Spielberg, Gorsuch και Lushene όρισαν το άγχος ως μια φυσική αντίδραση που ωθεί τα άτομα να ολοκληρώσουν τους στόχους που έχουν θέσει. Ωστόσο, τα υψηλά επίπεδα άγχους το καθιστούν παθολογικό και λειτουργεί ανασταλτικά στην αντιμετώπιση καταστάσεων, περιορίζοντας και σε ορισμένες περιπτώσεις εμποδίζοντας, την ικανότητα προσαρμογής (Chaves et al., 2015). Ακόμη, ο Robinson et al. (2013) διατύπωσαν ότι «το άγχος ορίζεται ως η απάντηση σε παρατεταμένη,

απρόβλεπτη απειλή, μια απάντηση που περιλαμβάνει φυσιολογικές, συναισθηματικές και γνωστικές αλλαγές».

Από την ανασκόπηση του Adwas et al. (2019) προκύπτει ότι το άγχος δύναται να εκδηλωθεί με διαταραχές της διάθεσης, της σκέψης και της συμπεριφοράς, οι συνέπειες των οποίων γίνονται φανερές στη καθημερινή δραστηριότητα καθώς και στην κοινωνικής και/ή επαγγελματικής λειτουργία. Επίσης, τα κυριότερα συμπτώματα που σχετίζονται με το άγχος αφορούν το αίσθημα ταλαιπωρίας ή έξαρσης, το αίσθημα ανησυχίας, τη δυσκολία συγκέντρωσης ή την αδυναμία σκέψης, την ανησυχία, την ευδιάκριτη ένταση στους μύες και την ευερεθιστότητα (Adwas et al., 2019).

1.1.2. Άγχος και Φοιτητές

Τα χρόνια φοίτησης στο Πανεπιστήμιο μπορούν να χαρακτηριστούν αναπτυξιακά ως μία κρίσιμη περίοδος, καθώς πραγματοποιείται σταδιακά η διαδικασία μετάβασης από την ύστερη εφηβεία στην αναδυόμενη ενηλικίωση (Bruffaerts et al., 2018, Wahed & Hassan, 2017). Η μετάβαση αυτή ενδέχεται να αποτελεί μία από τις πιο στρεσογόνες στιγμές της ζωής των φοιτητών, γεγονός που τους καθιστά έναν ιδιαίτερα ευάλωτο πληθυσμό για την εμφάνιση προβλημάτων ψυχικής υγείας και ειδικότερα προβλημάτων που σχετίζονται με το άγχος (Beiter et al., 2015; Husky et al., 2020; Wahed & Hassan, 2017). Οι έρευνες που εστιάζουν στο άγχος το μαθητών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προβάλλουν την κατάσταση αυτή ως μείζον ζήτημα, καθώς σύμφωνα με τα αποτελέσματα πρόσφατων ερευνών, ένα σημαντικό ποσοστό των φοιτητών (47-64%) (Othman et al., 2019, Wahed & Hassan, 2017) αντιμετωπίζουν άγχος πάνω από τον μέσο όρο, ενώ ένα ποσοστό 14,4-28,5% των μαθητών εμφανίζουν υψηλά ποσοστά άγχους (Othman et al., 2019, Lovell et al., 2015). Αναφορικά με την ελληνική πραγματικότητα, η βιβλιογραφία για το άγχος που βιώνουν οι προπτυχιακοί φοιτητές των Ελληνικών

Πανεπιστημίων είναι περιορισμένη και εστιάζει κυρίως στη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19 (π.χ. Kanvadas et al., 2022, Sazakli et al., 2021, Kararounaki et al., 2020). Ωστόσο, τα ευρήματα της μελέτης του Argyropoulos et al. (2017) υπέδειξαν ότι το 34,5% των μαθητών του Πανεπιστημίου Πάτρας έρχονται αντιμέτωποι με άγχος οφειλόμενο σε κοινωνικοδημογραφικούς και εκπαιδευτικούς παράγοντες. Η ελλιπής βιβλιογραφία στο συγκεκριμένο ζήτημα και η ένδειξη ότι οι φοιτητές των ελληνικών πανεπιστημίων βιώνουν άγχος εγείρουν την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα.

Με την εισαγωγή σε ένα Πανεπιστήμιο, οι φοιτητές έρχονται αυτόματα αντιμέτωποι με πλήθος προκλήσεων που συμβάλλουν στην εμφάνιση του άγχους. Την τελευταία δεκαετία οι προκλήσεις αυτές έχουν αυξηθεί σημαντικά (Kumaraswamy, 2013) και συνήθως συνδέονται, μεταξύ άλλων, με την εγκατάλειψη της κατοικίας τους και την μετάβαση σε μία νέα περιοχή (Beiter et al., 2015, Lovell, et al., 2014). Η νοσταλγία είναι άμεσο αποτέλεσμα αυτής της μετάβασης και επηρεάζει σημαντικά την ψυχολογική κατάσταση των φοιτητών, ιδίως των πρωτοετών (Beiter et al., 2015), ενώ παράλληλα η αύξηση της ανεξαρτησίας και της αυτονομίας που αυτή επιφέρει προκαλεί νέες επιλογές αλλά και πιέσεις (Lovell, et al., 2014). Επιπλέον, οι συχνές οικονομικές και υλικές δυσκολίες αυτού του πληθυσμού (Husky et al., 2020; Lovell et al., 2015; Othman et al., 2019), η ελλιπής υποστήριξη (Othman et al., 2019), η αρνητική εικόνα του σώματος και τη χαμηλή αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση (Beiter et al., 2015) χαρακτηρίζονται ως σημαντικοί παράγοντες εμφάνισης του άγχους στον φοιτητικό πληθυσμό. Ακόμη, τα ίδια τα πανεπιστήμια πολλές φορές λειτουργούν ως πηγή άγχους για τους μαθητές. Οι υψηλές ακαδημαϊκές απαιτήσεις για επιτυχία και αριστεία (Lovell et al., 2015), ο μεγάλος όγκος του υλικού προς μάθηση, η πραγματοποίηση των εξετάσεων και ο φόβος μίας πιθανούς αποτυχίας σε αυτές, λειτουργούν ως καθοριστικοί στρεσογόνοι παράγοντες (Beiter et al., 2015).

Το έτος φοίτησης μπορεί να θεωρηθεί ως ένας ακόμη καθοριστικός παράγοντας για την εμφάνιση του άγχους. Πληθώρα ερευνών αναφέρει ότι οι φοιτητές ανώτερων ετών βιώνουν εντονότερο άγχος συγκριτικά με τους πρωτοετείς και τους δευτεροετείς (Beiter et al., 2015; Wahed & Hassan, 2017). Σε αντίθεση με τα παρόντα ευρήματα βρίσκεται μία σχετική έρευνα που έδειξε ότι τα επίπεδα άγχους στους φοιτητές είναι πιο υψηλά κατά τα αρχικά έτη των σπουδών, με το άγχος να κορυφώνεται στο πρώτο χρόνο όπου σημειώνονται και οι μεγαλύτερες αλλαγές στη ζωή των φοιτητών (Gao et al., 2020). Τα αποτελέσματα αυτά βρίσκονται σε συμφωνία με τα ερευνητικά ευρήματα της μελέτης του Duraku, (2017), σύμφωνα με την οποία σημαντικότερα επίπεδα άγχους, ειδικότερα άγχος εξετάσεων, σημείωσαν οι προπτυχιακούς φοιτητές σε σύγκριση με τους μεταπτυχιακούς.

Προηγούμενες μελέτες που έχουν διερευνήσει αυτούς τους παράγοντες αναφέρουν συσχέτιση του γυναικείου φύλου με μεγαλύτερα ποσοστά άγχους (Othman et al., 2019; Wahed & Hassan, 2017). Τα αποτελέσματα μιας πρόσφατης έρευνας που διεξήχθη από τον Gao και τους συνεργάτες του (2020) έδειξαν ότι παρότι κατά μέσο όρο και τα δύο φύλα βιώνουν ήπιο άγχος κατά τη φοίτηση τους, η μέση βαθμολογία άγχους των γυναικών ξεπερνάει σημαντικά αυτή των ανδρών.

Τα συμπτώματα του άγχους είναι εμφανή συμπτώματα στον φοιτητικό πληθυσμό. Τα πιο συχνά συμπτώματα που αναφέρθηκαν από τους φοιτητές, σύμφωνα με τον Fernandes et al (2018), ήταν η νευρικότητα, το αίσθημα φόβου, η κοιλιακή δυσφορία και η νευρικότητα σε μέτρια επίπεδα και ο φόβος για το χειρότερο. Επιπλέον, ο συνδυασμός προσωπικών, κοινωνικών και ακαδημαϊκών πιέσεων που έρχονται αντιμέτωποι οι φοιτητές πανεπιστημίου έχει την τάση να οδηγεί σε ιδιαίτερες προκλήσεις ύπνου, γεγονός που συνεπάγει χειρότερη ψυχική ευεξία (Lovell et al., 2015) και μείωση των ακαδημαϊκών επιδόσεων (Ng et al., 2022). Η αναγνώριση της

συχνότητας του άγχους και των επιπτώσεων των συμπτωμάτων του στο σύνολο των προπτυχιακών φοιτητών καθιστά αναγκαία την περαιτέρω μελέτη των διαστάσεων του σε φοιτητές των Ελληνικών Πανεπιστημίων.

Κεφάλαιο 1.2. Χαρακτηριστικά Προσωπικότητας

1.2.1 Εννοιολογική αποσαφήνιση της Προσωπικότητας

Η έννοια της προσωπικότητας έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης της φιλοσοφίας, της λογοτεχνίας και της ψυχολογίας, εντούτοις, κανείς δεν έχει καταφέρει ακόμη να επιδοθεί στην διατύπωση ενός ορισμού που να είναι κοινώς αποδεκτός (McAdams & Pals, 2006). Γενικότερα, η προσωπικότητα μπορεί να χαρακτηριστεί ως συνεπή πρότυπα συμπεριφοράς και ενδοπροσωπικές διαδικασίες που προέρχονται από το άτομο (Burger, 2014). Τα συνεπή πρότυπα συμπεριφοράς αναφέρονται στην σταθερότητα αυτών των προτύπων σε βάθος χρόνου και γεγονότων, καθώς και στις ατομικές διαφορές που χαρακτηρίζει τον κάθε άνθρωπο (Burger, 2014; Chamorro-Premuzic, 2016; Diener et al., 2019). Ωστόσο, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι η συνέπεια αυτή δεν αποκλείει μία πιθανή αλλαγή της προσωπικότητας (Soto & Tackett, 2015; Specht et al., 2014). Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η προσωπικότητα δεν αποτελεί απλώς μία αντανάκλαση των εκάστοτε καταστάσεων που βρίσκεται αντιμέτωπο το άτομο, αναμένεται μία σχετική αλληλουχία στην εκδήλωση της συμπεριφοράς. Το δεύτερο μέρος του ορισμού σχετίζεται με τις ενδοπροσωπικές διαδικασίες. Οι διαδικασίες αυτές, σε αντίθεση με τις διαπροσωπικές διαδικασίες που πραγματοποιούνται μεταξύ των ανθρώπων, αφορούν το σύνολο των γνωστικών, συναισθηματικών και παρακινητικών διεργασιών που λειτουργούν εσωτερικά στο κάθε άτομο και επιδρούν στον τρόπο που ενεργεί και αισθάνεται (Burger, 2014). Σύμφωνα

με τα αποτελέσματα ερευνών της σύγχρονης βιβλιογραφίας, στη διαμόρφωση της προσωπικότητας καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν οι βιολογικοί και γενετικοί παράγοντες, καθώς και οι αλληλεπιδράσεις με το κοινωνικό περιβάλλον, όπως η διαπαιδαγώγηση και η ανατροφή (Chamorro-Premuzic, 2016; Jung & Adler, 2014). Οι θεωρητικοί της προσωπικότητας προσπάθησαν να αναπτύξουν μια ταξινόμηση των ατόμων ως προς τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που εμφανίζουν, ιδίως κατά την ενήλικη ζωή. Η ταξινόμηση των τάσεων των ανθρώπων να συμπεριφέρονται με έναν συγκεκριμένο τρόπο συμβάλλει αφενός στον εντοπισμό των κύριων προτύπων συμπεριφοράς με τα οποία μπορούν να συγκριθούν οι άνθρωποι μεταξύ τους και αφετέρου στη βελτίωση διάφορων πτυχών στη ζωή τους, όπως ο επαγγελματικός τομέας ή οι διαπροσωπικές σχέσεις (Chamorro-Premuzic, 2016).

1.2.2. Μοντέλο Πέντε Παραγόντων της Προσωπικότητας

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, σχηματίστηκαν πολλές θεωρίες για την προσωπικότητα, μεταξύ των οποίων το Μοντέλο των Πέντε Παραγόντων της Προσωπικότητας (FFM), ευρέως γνωστό ως «*Big Five*», των McCrae και Costa. Στην ερευνητική κοινότητα σήμερα θεωρείται το κυρίαρχο μοντέλο γενικής δομής προσωπικότητας, και προσφέρει την ευκαιρία για μια ολοκληρωμένη κατανόηση της δομής της προσωπικότητας σε όλους τους τομείς της κλινικής ψυχολογίας και της βασικής επιστήμης της προσωπικότητας (Widiger & Crego, 2019).

Το μοντέλο αυτό δομείται από δύο βασικά στοιχεία. Το πρώτο στοιχείο αφορά την ύπαρξη πέντε ανεξάρτητων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας: την Εξωστρέφεια, που χαρακτηρίζεται από κοινωνικότητα, ενεργητικότητα, υψηλά επίπεδα εκφραστικότητας, ομιλητικότητα και χιούμορ (Beukeboom et al., 2013; McCrae & John, 1992), τη Δεκτικότητα [στην εμπειρία] που αναφέρεται στην επαναλαμβανόμενη ανάγκη για διεύρυνση και εξέταση της

εμπειρίας, την καινοτομία και την δημιουργικότητα και έντονη περιέργεια (McCrae & Costa, 1997, σ. 826), την Καλή προαίρεση/ Συνεργατικότητα, η οποία περιλαμβάνει την ανάγκη για αλτρουισμό, την εμπιστοσύνη, την ευγένεια και την ικανότητα συγχώρεσης (McCrae & John, 1992), την Ευσυνειδησία που χαρακτηρίζεται από οργάνωση, υπευθυνότητα, συνέπεια και αξιοπιστία και τον Νευρωτισμό που αναφέρεται στη συναισθηματική αστάθεια, τη νευρικότητα, το άγχος και τα έντονα συναισθήματα ζήλιας και θυμού (Lloyd, 2015; McCrae & Costa, 1987). Τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά είναι παρόντα σε κάθε άνθρωπο σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και η ισχύ του εκάστοτε χαρακτηριστικού διαφέρει σημαντικά (Lloyd, 2015). Τα άτομα που σημειώνουν χαμηλά επίπεδα στην Δεκτικότητα χαρακτηρίζονται ως συμβατικοί/ρηχοί, στη Συνεργατικότητα κυνικοί/εγωιστές, στην Ευσυνειδησία ανεύθυνοι/απρόσεκτοι και στη Νευρικότητα ήρεμοι/ανθεκτικοί (McCrae & John, 1992). Το δεύτερο στοιχείο του Μοντέλου Πέντε Παραγόντων είναι ότι οι τέσσερις παράγοντες θεωρούνται επιθυμητά χαρακτηριστικά, σε αντίθεση με τον Νευρωτισμό που θεωρείται ανεπιθύμητος. Συγκεκριμένα, η Δεκτικότητα, η Συνεργατικότητα και η Ευσυνειδησία αποτελούν χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που συμβάλλουν στην ενίσχυση της ελκυστικότητας και του κοινωνικού ρόλου των ατόμων. (Diener & Lucas, 2019). Εν αντιθέσει, ο Νευρωτισμός έχει συνδεθεί στενά με την εμφάνιση ψυχοπαθολογίας του Άξονα I (Miller et al., 2018; Ormel, et al., 2013). Η Εξωστρέφεια μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας δυνητικά ουδέτερος όρος, ωστόσο στην πράξη έχει συνήθως θετική χροιά (Lloyd, 2015).

1.2.3. Προσωπικότητα και Φοιτητές

Αναφορικά με τους φοιτητές, έχει αποδειχθεί ότι άμεσο αντίκτυπο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας τους κατέχει το πολιτικό, πολιτιστικό και οικονομικό υπόβαθρο, καθώς και οι

ατομικές αντικειμενικές και υποκειμενικές εσωτερικές αντιλήψεις του κάθε φοιτητή (Jiao, 2009). Η μελέτη της προσωπικότητας των φοιτητών είναι εξαιρετικά χρήσιμη καθώς οι τύποι προσωπικότητας του εκάστοτε φοιτητή Πανεπιστημίου καθορίζουν τις μεταξύ τους διαφορές (Mustapha et al., 2003, όπ. αναφ. στο Tosevski, et al., 2010), ενώ παράλληλα, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η προσωπικότητα σχετίζεται άμεσα με την ακαδημαϊκή επίδοση (Ciorbea & Pasarica, 2013). Τα αποτελέσματα της έρευνας της Kmecová και της Kajjanová (2021) που εξέτασε το Big Five σε φοιτητές Πανεπιστημίου διάφορων σχολών σε σχέση με τις ψυχολογικές και επιχειρηματικές ικανότητες έδειξαν ότι οι φοιτητές σημείωσαν υψηλότερες τιμές στη διάσταση της Ευσυνειδησίας, ενώ η χαμηλότερη τιμή αφορούσε τη διάσταση της Δεκτικότητας στην εμπειρία. Στην περίπτωση της Εξωστρέφειας, βρέθηκε μεγάλη απόκλιση, η οποία πιθανώς οφείλεται στη μεγάλη ποικιλία του δείγματος. Αναφορικά με τον Νευρωτισμό, τα δεδομένα που προέκυψαν από την έρευνα των Jones et al., έδειξαν ότι οι άνδρες πρωτοετείς φοιτητές έχουν υψηλότερο επίπεδο Νευρωτισμού. Οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες που φαίνεται να επηρεάζουν τα αυξημένα επίπεδα Νευρωτισμού ήταν η απογοήτευση από τη σχολή φοίτησης ή το Πανεπιστήμιο στο σύνολο του καθώς και οι αρνητικές αντιλήψεις για τον εαυτό στο παρελθόν το παρόν ή το μέλλον. Επιπλέον, τα αίτια εμφάνισης νευρωτισμού φαίνεται ότι εμφανίζουν διαφορές που σχετίζονται με το φύλο. Συγκεκριμένα, οι άνδρες μαθητές των οποίων τα δίδακτρα φοίτησης πληρώνονταν από τους γονείς τους, ή τα χρήματα που ξόδευαν οι ίδιοι μηνιαία ήταν λίγα εμφάνισαν υψηλότερες βαθμολογίες Νευρωτισμού. Εν αντιθέσει, οι φοιτήτριες των οποίων τα δίδακτρα πληρώνονταν από τα αδέρφια τους και οι οποίες διέμεναν σε εστίες σημείωναν υψηλότερα επίπεδα Νευρωτισμού. Από τις παραπάνω μελέτες προκύπτει η χρησιμότητα της δημιουργίας ενός λεπτομερούς προφίλ προσωπικότητας των φοιτητών Πανεπιστημίου το οποίο μπορεί να παρέχει τα απαραίτητα δεδομένα ώστε να σχηματιστούν τα κατάλληλα συστήματα

υποστήριξης για την ενίσχυση της ψυχικής ευημερίας των μαθητών κατά τη διάρκεια της φοίτησης τους στη Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Κεφάλαιο 1.3. Συσχετισμός Άγχους και Χαρακτηριστικών Προσωπικότητας

1.3.1. Άγχος και Μοντέλο των Πέντε Παραγόντων

Στη σύγχρονη κοινωνία, ένα σημαντικό ποσοστό των ανθρώπων βιώνει διαφορετικά επίπεδα άγχους (Bandelow & Michaelis, 2022). Τα επίπεδα άγχους επηρεάζονται από πλήθος παραγόντων όπως, μεταξύ άλλων, το εργασιακό πλαίσιο, οι ανθρώπινες σχέσεις και το περιβάλλον. Ωστόσο, εκτός από τους εξωτερικούς παράγοντες, τα εσωτερικά χαρακτηριστικά κατέχουν μείζονα ρόλο στην εμφάνιση του άγχους και στην διαφοροποίηση των επιπέδων του (Fan, 2020). Προηγούμενες μελέτες έχουν αποδείξει ότι οι ατομικές διαφορές στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, ιδιαίτερα στο Νευρωτισμό και την Εξωστρέφεια, ενδέχεται να επηρεάζουν την ανάπτυξη συμπτωμάτων άγχους (Shi, 2015; Fan, 2020). Συγκεκριμένα, η Εξωστρέφεια σχετίζεται με την κοινωνικότητα, τη διεκδικητικότητα και τα θετικά συναισθήματα, σε αντίθεση με τον Νευρωτισμό που αναφέρεται σε μια τάση προς τα αρνητικά συναισθήματα και την αντιδραστικότητα στο άγχος, γεγονός που τον καθιστά προγνωστικό παράγοντα της εμφάνισης συμπτωμάτων άγχους (π.χ. Naragon-Gainey et al., 2014; Prince, et al., 2021). Η συσχέτιση του υψηλού Νευρωτισμού με τις αιτιολογίες και την πορεία του άγχους είναι σχετικά σταθερή στα αποτελέσματα ερευνών. Σύμφωνα με την μελέτη του Vittengl (2017), ο κίνδυνος εμφάνισης υψηλού Νευρωτισμού αυξάνεται στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που χαρακτηρίζονται από σωματικούς περιορισμούς, κοινωνικά προβλήματα και χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Εν αντιθέσει, τα χαμηλά επίπεδα Εξωστρέφειας έχουν συνδεθεί με την εμφάνιση άγχους, ενώ τα υψηλά επίπεδα του χαρακτηριστικού αυτού

χαρακτηρίζονται ως προστατευτικοί παράγοντες από την εμφάνιση συμπτωμάτων. Κατά τον Hassan και τους συνεργάτες του (2021), η Εξωστρέφεια μπορεί να διαδραματίσει προστατευτικό ρόλο στην ανάπτυξη του άγχους για ορισμένα ντροπαλά άτομα. Επιπλέον, η χαμηλή Εξωστρέφεια έχει συσχετιστεί με ορισμένες αγχώδεις διαταραχές, όπως η αγοραφοβία (Prince, et al., 2021)

Εκτός από τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά, η Ευσυνειδησία φαίνεται ότι συνιστά ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας που επηρεάζει το άγχος. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Fan (2020), υπάρχει μια μικρή διακύμανση στο άγχος που δύναται να εξηγηθεί από την αλληλεπίδραση μεταξύ της Ευσυνειδησίας και της Εξωστρέφειας. Διαπιστώθηκε ότι για τα άτομα που σημείωσαν υψηλή Εξωστρέφεια, η Ευσυνειδησία σχετιζόταν λιγότερο έντονα με το άγχος. Οι παραπάνω μελέτες επιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό του Wardenaar και των συνεργατών του (2014) ότι το προφίλ προσωπικότητας του υψηλού Νευρωτισμού, της χαμηλής Εξωστρέφειας και της χαμηλής Ευσυνειδησίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως «*το εύθραυστο σύστημα προσωπικότητας*» (Fan, 2020). Σε πλήρη αντίθεση με την πεποίθηση ότι ο Νευρωτισμός σχετίζεται θετικά με το άγχος βρίσκονται τα αποτελέσματα της πρόσφατης έρευνας του Blair και των συνεργατών (2021), καθώς βρέθηκε αρνητική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών, με τα επίπεδα του άγχους να μειώνονται όταν αυξάνεται ο Νευρωτισμός, γεγονός που εξάγει την ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση επί του θέματος.

1.3.2. Συσχετισμός Άγχους και Προσωπικότητας στον Φοιτητικό Πληθυσμό

Αναφορικά με τον συσχετισμό του άγχους και των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας στον φοιτητικό πληθυσμό, η διεθνή βιβλιογραφία μπορεί να χαρακτηριστεί ως αρκετά περιορισμένη. Εντούτοις, τα αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας συνιστούν προγνωστικούς παράγοντες για διάφορα είδη άγχους. Στη μελέτη που

διεξήχθη από τον Van de Velde (2015), βρέθηκε ότι μεταξύ των πέντε παραγόντων της προσωπικότητας, μόνο ο υψηλός Νευρωτισμός μπορεί να προβλέψει το άγχος των εξετάσεων. Ο Νευρωτισμός έχει συσχετιστεί θετικά και με την αύξηση των σωματικών συμπτωμάτων που προκαλούνται υπό το άγχος των εξετάσεων (Zunhammer et al., 2013). Αξίζει να σημειωθεί ότι εκτός από παράγοντας κινδύνου, ο υψηλός Νευρωτισμός ενδέχεται να λειτουργήσει ως δείκτης κινδύνου για την αρχική εμφάνιση του άγχους σε νεαρούς ενήλικες (Prince, et al., 2021). Επιπλέον, τα υψηλά επίπεδα Νευρωτισμού και τα χαμηλά επίπεδα Εξωστρέφειας έχουν συνδεθεί με το κοινωνικό άγχος, το άγχος για τα τεστ (Van de Velde, 2015) και το άγχος για το μέλλον (Al Qaisy & Thawabieh, 2017), τα οποία επηρεάζουν την ακαδημαϊκή απόδοση. Η σοβαρότητα των επιπτώσεων της εμφάνισης άγχους στη καθημερινότητα και στην ακαδημαϊκή πορεία των φοιτητών καθώς και η πιθανή συσχέτιση του με το χαρακτηριστικό του Νευρωτισμού, γεννούν την ανάγκη για περαιτέρω εστίαση πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Κεφάλαιο 1.4. Τέχνη

1.4.1. Τέχνη και άγχος

Η τέχνη χαρακτηρίζεται ως «ένα ευρύτερο έργο με ασαφή όρια» (Stecker, 2009). Ως θεραπευτικό εργαλείο έχει αξιοποιηθεί για την αύξηση της αποτελεσματικότητας της θεραπείας μιας ποικιλίας συμπτωμάτων που σχετίζονται με ψυχικές ασθένειες, και ειδικότερα τις αγχώδεις διαταραχές (Droždek et al., 2012; Scott, 2017). Συγκεκριμένα, η θεραπεία μέσω τέχνης (ΑΤ), σταδιακά ενσωματώνεται σε πολλά προγράμματα φροντίδας ψυχικής υγείας για άτομα με άγχος (Droždek et al., 2012). Η ΑΤ χρησιμοποιεί τις Καλές Τέχνες, όπως τη ζωγραφική, το σχέδιο και τη γλυπτική με πηλό, ως κύριο μέσο θεραπείας (Abbing et al., 2018; Bazargan & Pakdaman, 2016) και βασικός στόχος αποτελεί η διευκόλυνση της έκφρασης αναμνήσεων και

συναισθημάτων, η βελτίωση του αναστοχασμού, καθώς και η ανάπτυξη και εξάσκηση νέων δεξιοτήτων, μέσω της διαδικασίας της δημιουργίας (Abbing et al., 2018).

Η βιβλιογραφία σχετικά με τα θετικά αποτελέσματα της τέχνης στη μείωση του άγχους, ειδικότερα στους φοιτητές είναι μικρή, αλλά τα ευρήματα ερευνών που αναφέρονται στον χρωματισμό υποδηλώνουν ότι η τέχνη δύναται να επιφέρει μείωση του άγχους. Οι μελέτες που απευθύνονται σε φοιτητές και αφορούν τον χρωματισμό ως επί των πλείστων περιλαμβάνουν την μέτρηση των επιπέδων άγχους πριν και μετά τον χρωματισμό ενός προσχεδιασμένου μάνταλα ή κάποιας άλλης εικόνας, το σχέδιο σε μια κενή σελίδα ή τη δημιουργία άλλου τύπου τέχνης, όπως ζωγραφική και γλυπτική (π.χ. Eaton & Tieber, 2017; Vennet & Serice, 2012). Εκτός από την τεχνική του χρωματισμού mandala που προαναφέρθηκε, η βιβλιογραφία παραμένει περιορισμένη σχετικά με τις εφαρμογές άλλων καλλιτεχνικών παρεμβάσεων για την μείωση του άγχους σε προπτυχιακούς φοιτητές, ωστόσο μελέτες έχουν αποδείξει ότι η τέχνη αποτελεί χρήσιμο μέσο για την μείωση των προβλημάτων εσωτερίκευσης, όπως το άγχος (Aaron et al., 2011; Bazargan & Pakdaman, 2016; Sandmire et al., 2012).

1.4.2. Φοιτητές Καλών Τεχνών και Άγχος

Η εκπαίδευση των Καλών Τεχνών στο πλαίσιο ενός Πανεπιστημίου, όπως πολλοί τομείς τέχνης και σχεδιασμού, είναι ελάχιστα κατανοητή στον γενικό πληθυσμό που δεν ασχολείται με αυτές (Logan, 2013). Σε μια εποχή που η αξία των ανθρωπιστικών επιστημών και της τέχνης αμφισβητείται, ο χώρος των Τεχνών εξακολουθεί να αποτελεί ελκυστική επιλογή για πολλούς φοιτητές (Koriath, 2013; Steiner & Schneider, 2013). Ωστόσο, έχει εντοπιστεί πλήθος στρεσογόνων παραγόντων που επηρεάζουν αρνητικά την ζωή των φοιτητών των σχολών Τεχνών. Σύμφωνα με τους ίδιους τους φοιτητές, τόσο το οικογενειακό όσο και το φιλικό τους

περιβάλλον αδυνατούν να κατανοήσουν εύκολα το αντικείμενο των σπουδών τους, ενώ μία μερίδα φοιτητών έρχεται αντιμέτωπη με γονική αντίσταση ως προς την επιλογή της σχολής. Επιπλέον, ο συγκεκριμένος κλάδος συναντά περισσότερες προκλήσεις σε σύγκριση με τους υπόλοιπους, οι οποίες σχετίζονται με οικονομικούς περιορισμούς που ενδέχεται να επηρεάσουν τις επισκέψεις σημαντικών καλλιτεχνών στο χώρο του Πανεπιστημίου, καθώς και στην απώλεια εργαστηριακών χώρων για την διεξαγωγή εφαρμοσμένων τεχνών (Logan, 2012). Παράλληλα, οι φοιτητές έχουν κι άλλες ανησυχίες που αφορούν την καλλιτεχνική αγορά εργασίας, η οποία χαρακτηρίζεται από πολλές αντιξοότητες, όπως χαμηλούς μισθούς, άνω του μέσου όρου ανεργία και υποαπασχόληση και η διαρκής αναζήτηση εργασίας, καταστάσεις που συνδέονται με την εμφάνιση σωματικών συμπτωμάτων και άγχους, καθώς και έλλειψη κινήτρων και αυτοεκτίμησης μεταξύ των φοιτητών (Choi & Lee, 2013; Logan, 2013; Norström et al., 2019).

Εν συνεχεία, σύμφωνα με τα ευρήματα μίας πρόσφατης έρευνας από τον Akdemir και συν. (2022), το άγχος, η ψυχολογική δυσφορία και τα συμπτώματα κατάθλιψης αυξήθηκαν σημαντικά σε φοιτητές Καλών Τεχνών της Τουρκίας κατά τα 2 πρώτα χρόνια φοίτησης τους στη σχολή, σε σύγκριση με φοιτητές Οικονομικών Σχολών και Αθλητικών Επιστημών. Καθοριστικός παράγοντας για την αύξηση αυτή βρέθηκε ότι ήταν η «ανησυχία για το μέλλον» που βιώνει κάθε φοιτητής ατομικά. Η πρόταση ότι οι φοιτητές Καλών Τεχνών σημειώνουν εντονότερο άγχος, επιβεβαιώνουν τα ευρήματα της μελέτης του Vaang και των συνεργατών του (Vaang et al., 2021). Εν αντιθέσει με τα παραπάνω ευρήματα είναι η έρευνα των Wani et al (2016), κατά τους οποίους οι φοιτητές των Φυσικών Επιστημών σημείωσαν υψηλότερα επίπεδα στρες, άγχους και κατάθλιψης από τους φοιτητές των Τεχνών. Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν επίσης ότι τόσο το φύλο όσο και η σχολή έχουν σημαντική επίδραση στο στρες, το άγχος και την κατάθλιψη. Η αντίφαση που προέκυψε μεταξύ των συγκεκριμένων μελετών σε συνδυασμό με τον περιορισμό

του ερευνών βιβλιογραφικά που σχετίζονται με τους φοιτητές Καλών Τεχνών περιορίζουν την εξαγωγή ενός βέβαιου συμπεράσματος για την σύγκριση των ποσοστών άγχους μεταξύ φοιτητών Τεχνών και άλλων σχολών.

1.4.3. Τέχνη και Προσωπικότητα

Σύμφωνα με τη θεωρία του επαγγέλματος του Holland (1973), τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας κατέχουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του επαγγέλματος και οι άνθρωποι που εργάζονται στον ίδιο τομέα τείνουν να εμφανίζουν παρόμοια χαρακτηριστικά προσωπικότητας (Yöndem et al., 2017). Γενικότερα, επικρατεί η αντίληψη ότι οι καλλιτέχνες είναι κοινωνικά απόμακροι, συναισθηματικοί, ευαίσθητοι και εσωστρεφείς, ωστόσο, η έννοια της καλλιτεχνικής προσωπικότητας θεωρείται ότι πρόκειται για μύθο (Abuhamdeh & Csikszentmihalyi, 2004). Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των καλλιτεχνών έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον των ερευνητών τις τελευταίες δεκαετίες, αν και δεν έχουν μελετηθεί διεξοδικά και δεν έχουν αναθεωρηθεί συστηματικά ή οι μελέτες επικεντρώνεται στην προσωπικότητα των μουσικών. Ο Νευρωτισμός και η Δεκτικότητα σε εμπειρίες είναι δύο από τα χαρακτηριστικά της Προσωπικότητας στα οποία οι φοιτητές Καλών Τεχνών τείνουν να σημειώνουν υψηλότερες βαθμολογίες σε σύγκριση με φοιτητές άλλων σχολών (οικονομικών, νομικών, πολιτικών επιστημών και ιατρικής) (Vedel, 2016). Σε μία συγκριτική μελέτη μεταξύ φοιτητών μουσικής και φοιτητών Καλών Τεχνών, βρέθηκε ότι παρόλο που οι φοιτητές Καλών Τεχνών εμφανίζουν υψηλό Νευρωτισμό, οι βαθμολογίες παραμένουν χαμηλότερες από τα άτομα που σπουδάζουν μουσική (Yöndem et al., 2017). Το χαρακτηριστικό του Νευρωτισμού φαίνεται να κυριαρχεί και στους επαγγελματίες καλλιτέχνες (Sarma & Borroah, 2021). Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά της Ευσυνειδησίας και της Εξωστρέφειας τα ευρήματα είναι αντιφατικά. Στην ανασκοπητική μελέτη του Vedel (2016) οι φοιτητές Καλών Τεχνών σημειώνουν χαμηλή

βαθμολογία στην Ευσυνειδησία, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την έρευνα του Yöndem και των συνεργατών του (2017), κατά την οποία οι φοιτητές του κλάδου εμφάνισαν υψηλά ποσοστά Ευσυνειδησίας.

Η σχέση της τέχνης και της προσωπικότητας μπορεί να χαρακτηριστεί ως αμφίδρομη (Gatea, 2020), ωστόσο οι σύγχρονες έρευνες που μελετούν τον συσχετισμό αυτών των δύο παραγόντων είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Η Δεκτικότητα στην εμπειρία έχει αναδειχθεί ως ένα σημαντικό και συνεπή χαρακτηριστικό της προσωπικότητας που σχετίζεται άμεσα με το ενδιαφέρον για την τέχνη και τα δημιουργικά επιτεύγματα (Batey & Furnham, 2006; Carson et al., 2005). Τα αποτελέσματα της πρόσφατα έρευνας των Afhami και Mohammadi-Zarghan (2018) που διεξήχθη σε ένα δείγμα 253 φοιτητών στο Ιραν, επιβεβαιώνουν την παραπάνω δήλωση, καθώς η Δεκτικότητα σχετίστηκε σημαντικά με το ενδιαφέρον για δραστηριότητες που σχετίζονται με την τέχνη. Ως κύριο γνώρισμα των ατόμων με υψηλή Δεκτικότητα είναι η δημιουργικότητα (McCrae & Greenberg, 2014; Oleynick et al., 2017), η οποία οδηγεί στην ενασχόληση με δημιουργικά χόμπι, όπως η ζωγραφική (Conner & Silvia, 2015). Υπάρχει η πεποίθηση ότι οι «ανοιχτοί άνθρωποι» έχουν διαφορετικό τρόπο σκέψης και αντίληψης του κόσμου και των γεγονότων, η οποία βασίζεται σε αυξανόμενες ενδείξεις ότι εμφανίζουν διαφορετικές αντιδράσεις σε αντιληπτικά και αισθητηριακά ερεθίσματα (Christensen, 2020). Οι σχετικές έρευνες αυτής της υπόθεσης έχουν ως επίκεντρο το «αισθητικό ρίγος» (McCrae, 2007), το οποίο όρισε πρώτος ο Goldstein, (1980) ως *«το αίσθημα ρίγους στη σπονδυλική στήλη, στο λαιμό και στο τριχωτό της κεφαλής κατά τη διάρκεια ακούσματος μουσικής ή παρακολούθησης έργων τέχνης»*. Οι άνθρωποι που χαρακτηρίζονται από υψηλή Δεκτικότητα φαίνεται ότι βιώνουν πιο συχνά αισθητικά ρίγη όταν αλληλεπιδρούν με κάποιο είδος τέχνης (Nusbaum & Silvia, 2011). Εκτός από τη Δεκτικότητα, η Εξωστρέφεια αποτελεί ακόμη ένα χαρακτηριστικό του Big

Five που μπορεί να λειτουργήσει ως προβλεπτικός παράγοντας του ενδιαφέροντος για την τέχνη (Alkan et al., 2007; Kaufman et al., 2015), εντούτοις ο ισχυρισμός αυτός απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση.

2. Ερευνητικά ερωτήματα

Η εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο συνδέεται με νέες προκλήσεις και αυξανόμενες απαιτήσεις, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση των συμπτωμάτων άγχους στον φοιτητικό πληθυσμό. Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας φαίνεται ότι έχουν συνδεθεί με την εμφάνιση υψηλότερων επιπέδων άγχους, ενώ η θεραπεία μέσω Τέχνης προάγει την προσωπική ευημερία και συμβάλλει στη μείωση των συμπτωμάτων του. Εξετάζοντας, ωστόσο, καλύτερα τη βιβλιογραφία παρατηρείται ότι η πλειονότητα των ερευνών προσεγγίζει την Τέχνη κυρίως από την πλευρά της μουσικής και του χορού, διαπιστώνοντας, έτσι, μία υπό εκπροσώπηση των ατόμων που ασχολούνται με τα εικαστικά και ιδιαίτερα των ατόμων που σπουδάζουν Καλές Τέχνες. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν έχει πραγματοποιηθεί καμία έρευνα στην Ελλάδα που να μελετά την συσχέτιση μεταξύ άγχους και προσωπικότητας συγκριτικά με τους φοιτητές Καλών Τεχνών και άλλων σχολών, ενώ παρόμοια έλλειψη διαπιστώθηκε και στη διεθνή βιβλιογραφία.

Συνεκτιμώντας τα παραπάνω, προκύπτουν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια είναι η συσχέτιση του άγχους και των χαρακτηριστικών προσωπικότητας μεταξύ των φοιτητών Καλών Τεχνών και άλλων σχολών;
2. Οι φοιτητές Καλών Τεχνών εμφανίζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας από τους φοιτητές άλλων τμημάτων;
3. Ο φοιτητές Καλών τεχνών βιώνουν διαφορετικά επίπεδα άγχους από τους φοιτητές άλλων σχολών;
4. Οι φοιτητές που ασχολούνται με τέχνη βιώνουν διαφορετικά επίπεδα άγχους από τους φοιτητές που δεν έχουν καμία ενασχόληση με τις εικαστικές τέχνες;
5. Ποια είναι η επίδραση του έτους φοίτησης στην εμφάνιση άγχους των φοιτητών;

3. Μέθοδος

3.1. Δείγμα

Το συνολικό δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας αποτελέσαν 179 προπτυχιακοί φοιτητές/τριες διάφορων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) της Ελλάδας, εκ των οποίων η πλειονότητα του πληθυσμού ήταν γυναίκες με ποσοστό 63,1 % ($N= 113$). Η αντιπροσώπευση των ανδρών ανέρχονταν στο 33,5% ($N= 60$) ενώ το υπολειπόμενο 3,4% ($N=6$) επέλεξαν άλλο. Ως προς την ηλικιακή κατανομή των δεδομένων, η συντριπτική πλειοψηφία ($N= 123$, 68,7%) επέλεξε την ηλικιακή ομάδα των 18-22. Ακολουθεί η ηλικιακή ομάδα των 23-29 ($N=49$, 27,3%) και των 30+ ($N=7$, 4%). Σχετικά με το έτος φοίτησης, το 64,2% ($N=115$) δήλωσε ότι βρίσκεται στο 3^ο, 4^ο, και άνω του 4^{ου} έτους, ενώ το υπόλοιπο 35,7% ($N=64$) δήλωσε το 1^ο και 2^ο έτος. Το συνολικό δείγμα χωρίστηκε σε 2 ευρύτερες κατηγορίες, τους φοιτητές Σχολής Καλών Τεχνών ($N= 87$) και τους φοιτητές άλλων σχολών ($N= 92$).

Αναφορικά με την κατηγορία των φοιτητών Καλών Τεχνών, η ευρύτερη πλειοψηφία ($N= 60$, 68,9%) δήλωσε το γυναικείο φύλο, το 22,9% ($N= 20$) το ανδρικό και το 6,8% ($N=6$) άλλο. Στη κατηγορία των φοιτητών διάφορων ΑΕΙ, το ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού του δείγματος ανήλθε σε 56% ($N= 52$), εκ των οποίων το 42,3% ($N= 22$) δήλωσε ότι ασχολείται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική). Ο ανδρικός πληθυσμός αποτελεί το υπολειπόμενο ποσοστό 43,4% ($N = 40$), εκ των οποίων το 15% ($N= 6$) ασχολείται με τη τέχνη.

3.2. Εργαλεία Συλλογής Δεδομένων

Για την υλοποίηση της παρούσας έρευνας αξιοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο κοινωνικό-δημογραφικών χαρακτηριστικών, καθώς και δύο ευρέως γνωστές δοκιμασίες μέτρησης, σταθμισμένες στον ελληνικό πληθυσμό, το ερωτηματολόγιο NEO Five Factor Inventory (NEO-

FFI) και το ερωτηματολόγιο BECK Anxiety Inventory (BAI-21). Η επιλογή του ερωτηματολογίου ως μέσο συλλογής των δεδομένων στηρίχθηκε στο γεγονός ότι περιορίζει σημαντικά το κόστος και τον χρόνο συλλογής δεδομένων και αποτελεί έναν αποτελεσματικό τρόπο εξαγωγής ενός συμπεράσματος, καθώς τα στοιχεία που προκύπτουν είναι εύκολο να αναλυθούν και να τεθούν μετέπειτα σε έλεγχο (Patten, 2016). Αναλυτικότερα:

3.2.1. Κοινωνικό-Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Το ερωτηματολόγιο κοινωνικό-δημογραφικών χαρακτηριστικών περιείχε ερωτήσεις που αφορούσαν τα ατομικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (φύλο και ηλικία), τη σχολή φοίτησης (Καλών Τεχνών ή άλλη σχολή), το έτος φοίτησης (1ο, 2ο, 3ο, 4ο, και άνω του 4ου) καθώς και αν ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική) στην περίπτωση που οι συμμετέχοντες/ουσες δεν φοιτούσαν σε Τμήμα Καλών Τεχνών.

3.2.2. Κλίμακα των Πέντε Παραγόντων NEO (NEO Five Factor Inventory [NEO-FFI])

Το Ερωτηματολόγιο των Πέντε Παραγόντων NEO συνιστά την ελληνική έκδοση του NEO Five Factor Inventory (NEO-FFI) των MacCrae & Costa (1992) και μεταφράστηκε από τους Παναγιώτου, Κοκκίνου και Σπανούδη (Panayiotou et al., 2004). Αποτελεί την σύντομη έκδοση του NEO Personality Inventory-3 (NEO PI-3) και κατασκευάστηκε για τη μέτρηση των Πέντε Μεγάλων Χαρακτηριστικών της Προσωπικότητας σε ενήλικο πληθυσμό, δηλαδή του Νευρωτισμού, της Εξωστρέφειας, της Δεκτικότητας στην εμπειρία, της Καλής προαίρεσης/Συνεργατικότητας και της Ευσυνειδησίας, μέσα από 60 ερωτήσεις που η κάθε μία αντιστοιχεί σε ένα χαρακτηριστικό. Οι συμμετέχοντες/ουσες καλούνται να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας τους σε κάθε ερώτηση, απαντώντας σε μία κλίμακα διαβάθμισης τύπου Likert (0= Διαφωνώ απόλυτα, 1=Διαφωνώ, 2= Έχω ουδέτερη άποψη, 3= Συμφωνώ, 4= Συμφωνώ απόλυτα). Η εγκυρότητα του NEO-FFI παρουσιάζεται ικανοποιητική με επαρκή εγκυρότητα μεταξύ των

υποκλιμάκων της δοκιμασίας. Η εσωτερική συνέπεια σημειώνεται εξίσου ικανοποιητική, με τους δείκτες αξιοπιστίας *Cronbach* να κυμαίνονται από $\alpha = 0.64$ έως $\alpha = 0.85$ (Anisi, 2012).

3.2.3. Κλίμακα Αξιολόγησης του άγχους του BECK BECK Anxiety Inventory [BAI-21]

Η κλίμακα αυτοαναφοράς για την Αξιολόγηση του άγχους του BECK αποτελεί την ελληνική έκδοση του BECK Anxiety Inventory [BAI-21], το οποίο δημιουργήθηκε από τον Beck και τους συνεργάτες του το 1988. Η ελληνική προσαρμογή πραγματοποιήθηκε από τους Ευσταθίου, Παπαδημητρίου, Παυλάτου και Μαυροειδή (Σταλίκας και συν., 2012). Το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε με σκοπό τη μέτρηση της σοβαρότητας του άγχους σε άτομα ηλικίας άνω των 17 ετών και αποτελείται από 21 λεξιλογικά στοιχεία που το καθένα συνιστά ένα σύμπτωμα άγχους. Από το σύνολο των στοιχείων, τα δεκατρία εξ αυτών αντιπροσωπεύουν σωματικά/ φυσιολογικά συμπτώματα (π.χ. κοκκίνισμα προσώπου), πέντε περιγράφουν γνωστικές πτυχές του άγχους (π.χ. φόβος απώλειας ελέγχου) και τρία έχουν τόσο σωματική όσο και γνωστική διάσταση. Οι συμμετέχοντες/ουσες καλούνται να αναφέρουν τον βαθμό ενόχλησης για κάθε σύμπτωμα σε διάστημα μίας εβδομάδας, απαντώντας σε μία τετραβάθμια κλίμακα διαβάθμισης τύπου Likert (0=καμία, 1=ήπια, 2=μέτρια, 3=έντονη). Αναφορικά με τις ψυχομετρικές ιδιότητες του εργαλείου, η εγκυρότητα περιγράφεται ικανοποιητική καθώς ο βαθμός συσχέτισης με την κλίμακα State ανέρχεται στο 0,47, ενώ παράλληλα έχει εξαιρετική εσωτερική συνέπεια, με το δείκτη αξιοπιστίας *Cronbach* να έχει τιμή $\alpha = 0,94$ (Fydrich et al., 1992).

3.3. Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Αμέσως μετά την εξασφάλιση της έγκρισης διεξαγωγής της ερευνητικής διαδικασίας από την Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας (Ε.Η.Δ.Ε) του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας (Αριθμός Πρωτοκόλλου: 33-2023/15-11-2022), τέθηκε σε εκκίνηση η διαδικασία

σχεδιασμού του ερωτηματολογίου καθώς και της συλλογής των δεδομένων. Για τους σκοπούς της έρευνας, συνάχθηκε μία ηλεκτρονική φόρμα στο Google forms, η οποία αποτελεί ένα διαδικτυακό εργαλείο της υπηρεσίας Google που αφορά την κατασκευή ερωτηματολογίων. Η επιλογή της χρήσης του ερωτηματολογίου σε ηλεκτρονική μορφή έγινε καθώς, εκτός από τα προαναφερόμενα πλεονεκτήματα, παρέχεται η δυνατότητα συγκέντρωσης δεδομένων από άτομα διαφορετικών περιοχών της χώρας και δεν περιορίζεται αποκλειστικά στην γεωγραφική περιοχή που βρίσκεται ο ερευνητής (McPeake et al., 2014).

Εν συνεχεία, η μέθοδος δειγματοληψίας που επιλέχθηκε για την εκπόνηση της παρούσας έρευνας είναι η πιθανοτική μέθοδος της απλής τυχαίας δειγματοληψίας, κατά την οποία κάθε άτομο έχει ίσες πιθανότητες να επιλεγεί στο δείγμα από τον πληθυσμό (Acharya et al., 2013). Έτσι, πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονική δημοσίευση και κοινοποίηση του ερωτηματολογίου της έρευνας σε ιστοσελίδες φοιτητών στο διαδίκτυο, μέσω των social media (instagram, facebook). Η χρονική περίοδος κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η συλλογή δεδομένων διήρκησε από τις 10 Ιανουαρίου 2023 μέχρι τις 10 Απριλίου 2023. Η διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου από τους φοιτητές απαιτούσε κατά μέσο όρο 15-20 λεπτά.

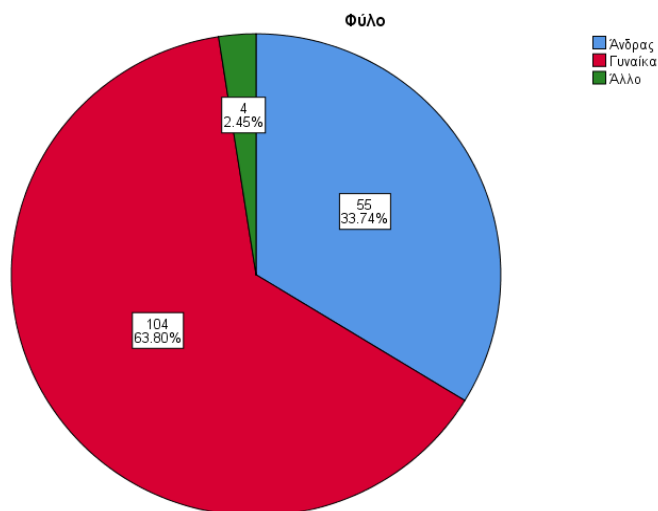
Η φόρμα που καλούνταν να συμπληρώσουν οι συμμετέχοντες/ουσες περιελάμβανε μία εισαγωγική σελίδα μέσω της οποίας λάμβαναν ενημέρωση για τον σκοπό της έρευνας, πληροφορούσαν ότι η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική, ανώνυμη και εμπιστευτική καθώς και ότι τα αποτελέσματα της έρευνας πρόκειται να χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς. Για περαιτέρω διευκρινήσεις και απορίες, στην εισαγωγική σελίδα καταγράφονταν τα προσωπικά στοιχεία του ερευνητή (τηλέφωνο και ηλεκτρονική διεύθυνση). Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες/ουσες συμπλήρωναν το ερωτηματολόγιο κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών και τα δύο εργαλεία μέτρησης (BAI-21, NEO- FFI). Οι

ερωτώμενοι/ες είχαν τη δυνατότητα αποχώρησης από την έρευνα όποια στιγμή οι ίδιοι επιθυμούσαν πριν την τελική υποβολή του ερωτηματολογίου στην ηλεκτρονική πλατφόρμα. Η αποχώρηση από την έρευνα δεν ήταν εφικτή μετά την επιβολή του ερωτηματολογίου. Μετά την τελική των απαντήσεων, τα δεδομένα καταγράφονταν αυτόματα στον διακομιστή, στον οποίο είχε πρόσβαση αποκλειστικά ο ερευνητής, τηρώντας με αυτόν τον τρόπο τις αρχές του Κώδικα Ηθικής και Δεοντολογίας. Κατόπιν την συλλογή των δεδομένων, δίνονταν η δυνατότητα μεταφοράς τους σε αρχείο excel ώστε να ακολουθήσει η στατιστική ανάλυση με τη χρήση του SPSS 16.0.

4. Αποτελέσματα

4.1. Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες

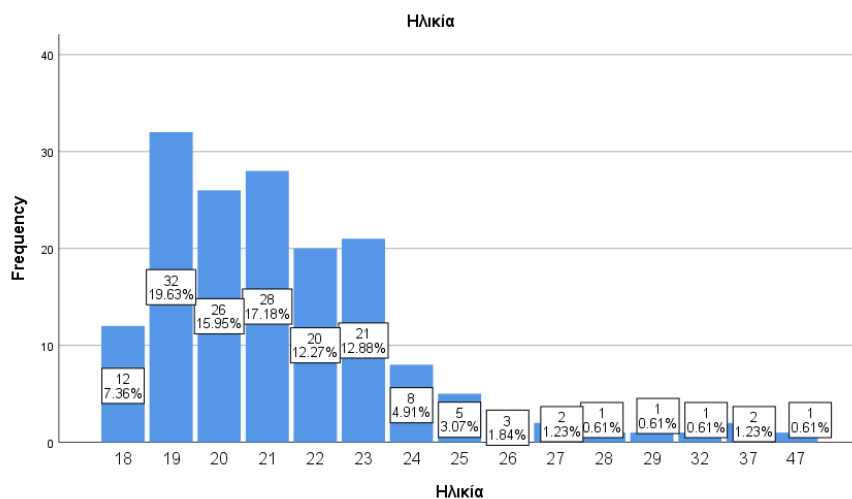
Στην ερευνητική μελέτη έλαβαν μέρος συνολικά N=163 άτομα από τα οποία οι 104 (63,80%) ήταν γυναίκες, οι 55 (33,74%) άνδρες και οι 4 (2,45%) δήλωσαν «άλλο».

Γράφημα 1. Φύλο συμμετεχόντων

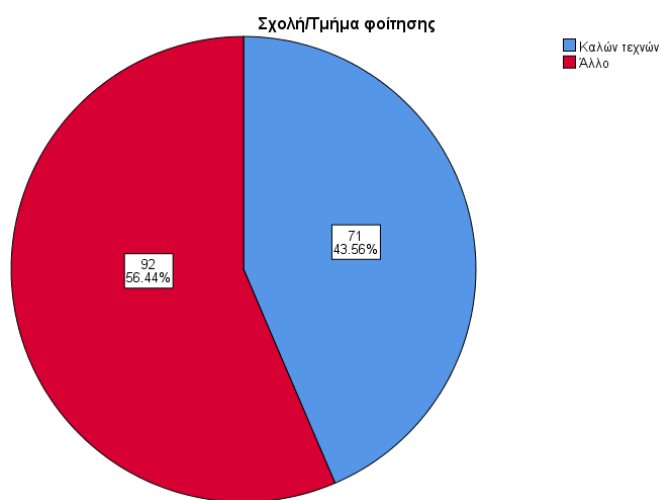
Παράλληλα, σχετικά με την ηλικία των συμμετεχόντων και τα αποτελέσματα του Γραφήματος 2, διαπιστώνεται πως οι 32 (19,63%) συμμετέχοντες είναι 19 ετών, οι 28 (17,18%) 21 ετών, οι 26 (15,95%) 20 ετών, οι 21 (12,88%) 23 ετών, οι 20 (12,27%) 22 ετών, οι 12 (7,36%) 18 ετών, οι 8 (4,91%) 24 ετών, οι 5 (3,07%) 25 ετών, οι 3 (1,84%) 26 ετών, οι 2 (1,23%) 27 ετών, οι 2 (1,23%) 37 ετών, 1 (0,61%) 28 ετών, 1 (0,61%) 29 ετών, 1 (0,61%) 32 ετών και 1 (0,61%) 47 ετών. Η κατανομή του δείγματος αναφορικά με την ηλικία παρουσιάζεται στο παρακάτω ραβδόγραμμα.

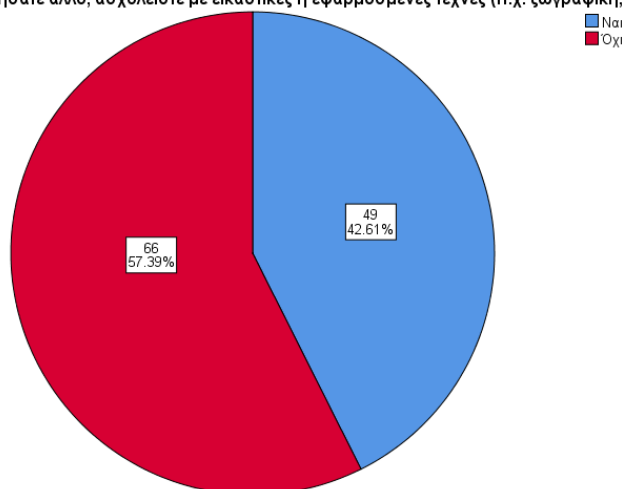
Γράφημα 2. Ηλικία συμμετεχόντων

Αναφορικά με τη Σχολή / Τμήμα Φοίτησης των συμμετεχόντων, διαπιστώνεται πως οι 71 (43,56%) φοιτούν στη σχολή Καλών Τεχνών και οι 92 (56,44%) φοιτούν σε άλλη σχολή. Επιπρόσθετα, όσον αφορά το κατά πόσο οι Συμμετέχοντες που Φοιτούν σε άλλη σχολή (όχι αυτή των Καλών Τεχνών) ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική), οι 66 (57,39%) δήλωσαν Όχι, ενώ οι 49 (42,61%) Ναι.

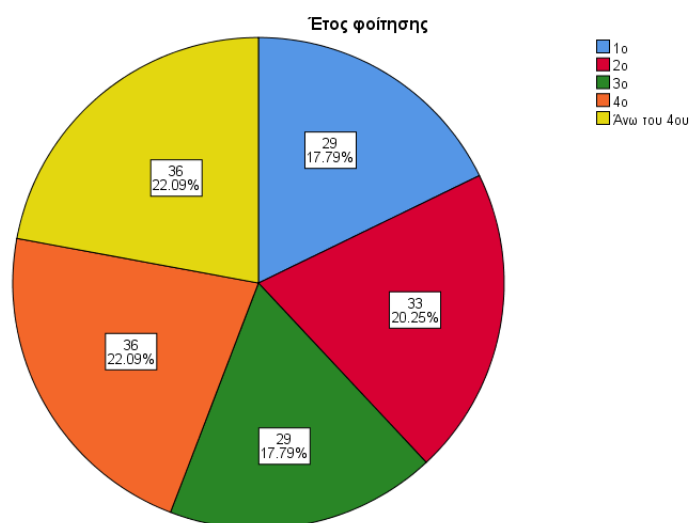
Γράφημα 3. Σχολή / Τμήμα Φοίτησης συμμετεχόντων

Αν απαντήσατε άλλο, ασχολείστε με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική);

Γράφημα 4. Ασχολία ή όχι συμμετεχόντων που Φοιτούν σε άλλη σχολή (όχι αυτή των Καλών Τεχνών) με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική)

Τέλος, όσον αφορά το έτος φοίτησης των συμμετεχόντων και σύμφωνα με το Γράφημα 5, διαφαίνεται πως οι 36 (22,09%) είναι στο 4^ο έτος, οι 36 (22,09%) άνω του 4^{ου} έτους, οι 33 (20,25%) στο 2^ο έτος, οι 29 (17,79%) στο 3^ο έτος και οι 29 (17,79%) στο 1^ο έτος. Η κατανομή του δείγματος αναφορικά με το έτος φοίτησης στη τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτυπώνεται στο ακόλουθο γράφημα πίτας.

Γράφημα 5. Έτος φοίτησης συμμετεχόντων

4.2. Έλεγχος Ερευνητικών Ερωτημάτων/ Κύρια Αποτελέσματα

Αρχικά και προκειμένου να εξετασθεί το **1^ο ερευνητικό ερώτημα** και να εντοπιστεί η συσχέτιση του άγχους των συμμετεχόντων και των χαρακτηριστικών προσωπικότητας τους, υλοποιήθηκε έλεγχος συσχέτισης Spearman'srho.

Από το ερωτηματολόγιο σχετικά με τα «χαρακτηριστικά προσωπικότητας», προκύπτουν 5 υποκλίμακες οι οποίες αφορούν: τον Νευρωτισμό, την Εξωστρέφεια, τη Δεκτικότητα στην εμπειρία, τη Καλή προαίρεση / Συνεργατικότητα και την Ευσυνειδησία.

Πίνακας 1. Συσχέτιση ερωτηματολογίου σχετικά με το «άγχος» με τις κατηγορίες του ερωτηματολογίου σχετικά με τα «χαρακτηριστικά προσωπικότητας»

		Άγχος
Νευρωτισμός	Correlation Coefficient	.634**
	Sig. (2-tailed)	.000
	N	163
Εξωστρέφεια	Correlation Coefficient	-.256**
	Sig. (2-tailed)	.001
	N	163
Δεκτικότητα στην εμπειρία	Correlation Coefficient	.114
	Sig. (2-tailed)	.148
	N	163
Καλή προαίρεση / Συνεργατικότητα	Correlation Coefficient	-.276**
	Sig. (2-tailed)	.000
	N	163
Ευσυνειδησία	Correlation Coefficient	-.196*
	Sig. (2-tailed)	.012
	N	163

Αναφορικά με τα αποτελέσματα του Πίνακα 1 και τον έλεγχο συσχέτισης των δύο ερωτηματολογίων μέσω Spearman'srho, διαπιστώθηκαν ορισμένες στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε πως όσο περισσότερο άγχος εκδηλώνουν οι συμμετέχοντες, τόσο περισσότερο αναπτύσσουν το χαρακτηριστικό του Νευρωτισμού ($r=0,634$

$p=0,000<0,05$) και τόσο λιγότερο αναπτύσσουν το χαρακτηριστικό της Εξωστρέφειας ($r=-0,256p=0,001<0,05$), της Καλής προαίρεσης / Συνεργατικότητας ($r=-0,276p=0,000<0,05$) και της Ευσυνειδησίας ($r=-0,196p=0,012<0,05$).

Προκειμένου να διερευνηθεί το **2^ο ερευνητικό ερώτημα** σχετικά με το εάν οι φοιτητές Καλών Τεχνών εμφανίζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας από τους φοιτητές άλλων τμημάτων, υλοποιήθηκε έλεγχος Mann-WhitneyU.

Πίνακας 2. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης τους

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2- tailed)
Νευρωτισμός	2684.500	6962.500	-1.948	.051
Εξωστρέφεια	2527.000	5083.000	-2.478	.013
Δεκτικότητα στην εμπειρία	1852.500	6130.500	-4.738	.000
Καλή προαίρεση / Συνεργατικότητα	3217.500	7495.500	-.163	.871
Ευσυνειδησία	3163.000	5719.000	-.345	.730

a. Grouping Variable: Σχολή/Τμήμα φοίτησης

Πίνακας 3. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης τους

	Σχολή/Τμήμα φοίτησης	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Εξωστρέφεια	Καλών Τεχνών	71	71.59	5083.00
	Άλλο	92	90.03	8283.00
	Σύνολο	163		
Δεκτικότητα στην εμπειρία	Καλών Τεχνών	71	101.91	7235.50
	Άλλο	92	66.64	6130.50
	Σύνολο	163		

Σχετικά με τα αποτελέσματα του Πίνακα 2 και όσον αφορά τον έλεγχο διαφοροποιήσεων των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης

τους, διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις υποκλίμακες της Εξωστρέφειας (*Mann-Whitney* $U=2527,000$ *Wilcoxon* $W=5083,000$ $Z=-2,478$ $p=0,013<0,05$) και της Δεκτικότητας στην εμπειρία (*Mann-Whitney* $U=1852,500$ *Wilcoxon* $W=6130,500$ $Z=-4,738$ $p=0,000<0,05$).

Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Πίνακα 3, διαφαίνεται πως οι συμμετέχοντες που δε φοιτούν στη σχολή Καλών Τεχνών διαφαίνεται να έχουν εντονότερο το χαρακτηριστικό της Εξωστρέφειας (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank*=71,59 Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank*=90,03), ενώ οι συμμετέχοντες που φοιτούν στη σχολή Καλών Τεχνών διαπιστώνεται να έχουν εντονότερα το χαρακτηριστικό της Δεκτικότητας στην εμπειρία (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank*=101,91 Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank*=66,64).

Παράλληλα, αναφορικά με το 3^ο ερευνητικό ερώτημα και το εάν οι φοιτητές Καλών τεχνών βιώνουν διαφορετικά επίπεδα άγχους από τους φοιτητές άλλων σχολών, υλοποιήθηκε έλεγχος Mann-WhitneyU.

Πίνακας 4. Έλεγχος διαφοροποιήσεις του άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης τους

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2- tailed)
Άγχος	2364.000	6642.000	-3.021	.003

a. Grouping Variable: Σχολή/Τμήμα φοίτησης

Πίνακας 5. Έλεγχος διαφοροποιήσεις του άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης τους

	Σχολή/Τμήμα φοίτησης	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Άγχος	Καλώντεχνών	71	94.70	6724.00
	Άλλο	92	72.20	6642.00
	Total	163		

Βάσει του Πίνακα 4 και του ελέγχου διαφοροποίησης του άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης τους, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση

(*Mann-Whitney* $U=2364,000$ *Wilcoxon* $W=6642,000$ $Z=-3,021$ $p=0,003<0,05$). Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με τον Πίνακα 5, διαπιστώνεται πως οι συμμετέχοντες που φοιτούν στη σχολή Καλών Τεχνών βιώνουν υψηλότερα επίπεδα άγχους από τους συμμετέχοντες που φοιτούν σε άλλες σχολές (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank*=94,70 Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank*=72,20).

Σχετικά με το **4^ο ερευνητικό ερώτημα** και το εάν οι φοιτητές που ασχολούνται με τη τέχνη βιώνουν διαφορετικά επίπεδα άγχους από τους φοιτητές που δεν έχουν καμία ενασχόληση με τις εφαρμοσμένες τέχνες, πραγματοποιήθηκε έλεγχος *Mann-Whitney*U.

Πίνακας 6. Έλεγχος διαφοροποιήσεις του άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με το εάν ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική) και δε σπουδάζουν στο Καλών Τεχνών

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2- tailed)
Άγχος	1396.500	3607.500	-1.249	.212

a. Grouping Variable: Αν απαντήσατε άλλο, ασχολείστε με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική);

Βάσει των αποτελεσμάτων του Πίνακα 6 και τον έλεγχο διαφοροποιήσεων των επιπέδων άγχους των συμμετεχόντων ανάλογα με το εάν ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική) και δε σπουδάζουν στο Καλών Τεχνών, δε διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις (*Mann-Whitney* $U=1396,500$ *Wilcoxon* $W=3607,500$ $Z=-1,249$ $p=0,212>0,05$).

Τέλος, αναφορικά με το **5^ο ερευνητικό ερώτημα** και το ποια είναι η επίδραση του έτους φοίτησης στην εμφάνιση άγχους μεταξύ των συμμετεχόντων, πραγματοποιήθηκε έλεγχος *Kruskal-Wallis*H.

Πίνακας 7. Έλεγχος διαφοροποιήσεις του άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με το έτος φοίτησης τους

	Kruskal-Wallis H	df	Asymp. Sig.
Άγχος	2.172	4	.704

a. Grouping Variable: Έτος φοίτησης

Βάσει των αποτελεσμάτων του Πίνακα 7 και τον έλεγχο διαφοροποιήσεων των επιπέδων άγχους των συμμετεχόντων ανάλογα με το έτος φοίτησης τους, δε διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις ($Kruskal-Wallis H=2,172 df=4 p=0,704 > 0,05$).

4.3. Δευτερεύοντα αποτελέσματα

Εκτός από τους παραπάνω ελέγχους, είναι σημαντικό να ελεγχθούν οι διαφοροποιήσεις της σχολής φοίτησης, της ενασχόλησης των συμμετεχόντων με τις τέχνες και των χρόνων φοίτησης των συμμετεχόντων στις επιμέρους ερωτήσεις των ερωτηματολογίων.

Πίνακας 8. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης τους

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2- tailed)
Μουδιάσματα ή μυρμηγκιάσματα	2631.000	6909.000	-2.638	.008
Αίσθημα ζέστης	2717.000	6995.000	-1.963	.050
Τρέμουλο στα πόδια	2921.000	7199.000	-1.322	.186
Αδυναμία χαλάρωσης	2669.000	6947.000	-2.078	.038
Φόβος ότι θα συμβεί το χειρότερο	2454.000	6732.000	-2.826	.005
Ζάλη ή αίσθηση ίλιγγου	2453.500	6731.500	-3.055	.002
Δυνατοί ή γρήγοροι χτύποι στην καρδιά	2786.500	7064.500	-1.675	.094
Αίσθημα αστάθειας	2472.500	6750.500	-3.112	.002
Τρομοκρατημένος/η	2818.000	7096.000	-1.745	.081
Νευρικός/η	2994.500	7272.500	-.946	.344
Αίσθημα πνιγμού ή ασφυξίας	2929.500	7207.500	-1.446	.148
Τρέμουλο στα χέρια	3043.000	7321.000	-.845	.398
Τρεμούλιασμα του σώματος	2752.500	7030.500	-2.092	.036
Φόβος απώλειας ελέγχου	2356.000	6634.000	-3.395	.001
Δυσκολία στην αναπνοή	2688.500	6966.500	-2.278	.023

Φόβος θανάτου	2536.500	6814.500	-3.405	.001
Φοβισμένος/η	2853.000	7131.000	-1.541	.123
Δυσπεψία ή ενοχλήσεις στην κοιλιακή χώρα	2684.000	6962.000	-2.123	.034
Λιποθυμία	3217.000	7495.000	-.327	.744
Κοκκίνισμα προσώπου	2830.500	7108.500	-1.732	.083
Εφίδρωση (όχι λόγω ζέστης)	2800.000	7078.000	-1.933	.053

a. Grouping Variable: Σχολή/Τμήμα φοίτησης

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Πίνακα 8 και του ελέγχου τυχόν διαφοροποιήσεων των χαρακτηριστικών άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης τους, διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις δηλώσεις «Μουδιάσματα ή μυρμηγκιάσματα» (*Mann-Whitney U=2631,000 Wilcoxon W=6909,000 Z=-2,638 p=0,008<0,05*), «Αδυναμία χαλάρωσης» (*Mann-Whitney U=2669,000 Wilcoxon W=6947,000 Z=-2,078p=0,038<0,05*), «Φόβος ότι θα συμβεί το χειρότερο» (*Mann-Whitney U=2454,000 Wilcoxon W=6732,000 Z=-2,826p=0,005<0,05*), «Ζάλη ή αίσθηση ίλιγγου» (*Mann-Whitney U=2453,500 Wilcoxon W=6731,500 Z=-3,055p=0,002<0,05*), «Αίσθημα αστάθειας» (*Mann-Whitney U=2472,500 Wilcoxon W=6750,500 Z=-3,112p=0,002<0,05*), «Τρεμούλιασμα του σώματος» (*Mann-Whitney U=2752,500 Wilcoxon W=7030,500 Z=-2,092p=0,036<0,05*), «Φόβος απώλειας ελέγχου» (*Mann-Whitney U=2356,000 Wilcoxon W=6634,000 Z=-3,395p=0,001<0,05*), «Δυσκολία στην αναπνοή» (*Mann-Whitney U=2688,500 Wilcoxon W=6966,500 Z=-2,278p=0,023<0,05*), «Φόβος θανάτου» (*Mann-Whitney U=2536,500 Wilcoxon W=6814,500 Z=-3,405 p=0,01<0,05*) και «Δυσπεψία ή ενοχλήσεις στην κοιλιακή χώρα» (*Mann-Whitney U=2684,000 Wilcoxon W=6962,000 Z=-2,123p=0,034<0,05*).

Πίνακας 9. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης τους

	Σχολή/Τμήμα φοίτησης	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Αίσθημα ζέστης	Καλών Τεχνών	71	89.73	6371.00
	Άλλο	92	76.03	6995.00

	Σύνολο	163		
Αδυναμία χαλάρωσης	Καλών Τεχνών	71	90.41	6419.00
	Άλλο	92	75.51	6947.00
	Σύνολο	163		
Φόβος ότι θα συμβεί το χειρότερο	Καλών Τεχνών	71	93.44	6634.00
	Άλλο	92	73.17	6732.00
	Σύνολο	163		
Ζάλη ή αίσθησι λιγγού	Καλών Τεχνών	71	93.44	6634.50
	Άλλο	92	73.17	6731.50
	Σύνολο	163		
Αίσθημα αστάθειας	Καλών Τεχνών	71	93.18	6615.50
	Άλλο	92	73.38	6750.50
	Σύνολο	163		
Τρεμούλιασμα του σώματος	Καλών Τεχνών	71	89.23	6335.50
	Άλλο	92	76.42	7030.50
	Σύνολο	163		
Φόβος απώλειας ελέγχου	Καλών Τεχνών	71	94.82	6732.00
	Άλλο	92	72.11	6634.00
	Σύνολο	163		
Δυσκολία στην αναπνοή	Καλών Τεχνών	71	90.13	6399.50
	Άλλο	92	75.72	6966.50
	Σύνολο	163		
Φόβος θανάτου	Καλών Τεχνών	71	92.27	6551.50
	Άλλο	92	74.07	6814.50
	Σύνολο	163		
Δυσπεψία ή ενοχλήσεις στην κοιλιακή χώρα	Καλών Τεχνών	71	90.20	6404.00
	Άλλο	92	75.67	6962.00
	Σύνολο	163		

Πιο συγκεκριμένα και όσον αφορά τα αποτελέσματα του Πίνακα 9, διαφαίνεται πως οι συμμετέχοντες που φοιτούν στη σχολή Καλών Τεχνών δηλώνουν στατιστικά σημαντικά από τους υπόλοιπους πως έχουν «Αίσθημα ζέστης» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=89,73$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=76,03$), «Αδυναμία χαλάρωσης» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=90,41$ Φοιτητές άλλων σχολών:

MeanRank=75,51), «Φόβο ότι θα συμβεί το χειρότερο» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank=93,44* Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank=73,17*), «Ζάλη ή αίσθηση ίλιγγου» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank=93,44* Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank=73,17*), «Αίσθημα αστάθειας» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank=93,18* Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank=73,38*), «Τρεμούλιασμα του σώματος» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank=89,23* Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank=76,42*), «Φόβος απώλειας ελέγχου» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank=94,82* Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank=72,11*), «Δυσκολία στην αναπνοή» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank=90,13* Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank=75,72*), «Φόβο θανάτου» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank=92,27* Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank=74,07*) και «Δυσπεψία ή ενοχλήσεις στην κοιλιακή χώρα» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: *MeanRank=90,20* Φοιτητές άλλων σχολών: *MeanRank=75,67*).

Πίνακας 10. Έλεγχος διαφοροποίησης των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησής τους

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2- tailed)
Δεν είμαι άνθρωπος που ανησυχεί	3148.000	5704.000	-.411	.681
Μου αρέσει να έχω πολλούς ανθρώπους γύρω μου.	2529.500	5085.500	-2.559	.010
Δεν μου αρέσει να σπαταλάω τον καιρό μου ονειροπολώντας	2442.000	4998.000	-2.889	.004
Προσπαθώ να είμαι ευγενικός με όλους όσους συναντώ	2687.000	5243.000	-2.107	.035
Κρατώ τα πράγματά μου καθαρά και τακτοποιημένα	2967.000	5523.000	-1.047	.295
Συχνά νιώθω κατώτερος από άλλους	3193.500	7471.500	-.249	.804
Γελώ εύκολα	3091.500	5647.500	-.615	.539
Από την στιγμή που βρω τον σωστό τρόπο να κάνω κάτι, δεν τον αλλάζω	2741.500	5297.500	-1.839	.066
Συχνά έρχομαι σε αντιπαράθεση με την οικογένειά μου και τους συναδέλφους μου	3167.000	5723.000	-.345	.730
Είμαι αρκετά καλός στο να κρατώ ένα ρυθμό έτσι ώστε να τελειώνω τα πράγματα στην ώρα τους	3174.000	5730.000	-.316	.752

Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω	2258.500	6536.500	-3.462	.001
Δεν θεωρώ τον εαυτό μου ιδιαίτερα χαρωπό και ξένοιαστο άτομο	3017.500	7295.500	-.856	.392
Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου	2450.500	6728.500	-2.858	.004
Μερικοί άνθρωποι θεωρούν ότι είμαι ιδιοτελής και εγωιστής	3013.000	5569.000	-.879	.379
Δεν είμαι ένα πολύ μεθοδικό άτομο	3072.000	5628.000	-.675	.500
Σπάνια νιώθω μοναξιά ή μελαγχολία	2804.500	5360.500	-1.601	.109
Πραγματικά απολαμβάνω να μιλώ σε ανθρώπους	2567.000	5123.000	-2.448	.014
Πιστεύω ότι το να επιτρέπει κανείς στους φοιτητές να ακούν αμφιλεγόμενους ομιλητές μπορεί μόνο να τους μπερδέψει και να τους παραπλανήσει	3060.000	5616.000	-.717	.473
Θα προτιμούσα να συνεργαστώ με άλλους παρά να τους ανταγωνιστώ	3100.000	5656.000	-.577	.564
Προσπαθώ να εκτελώ ευσυνείδητα όλες τις εργασίες που μου έχουν ανατεθεί	3096.500	5652.500	-.606	.544
Συχνά αισθάνομαι ένταση και μεγάλη νευρικότητα	2984.500	7262.500	-.972	.331
Μου αρέσει να βρίσκομαι εκεί που υπάρχει δράση	2709.000	5265.000	-1.939	.052
Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου	2511.000	5067.000	-2.586	.010
Τείνω να είμαι κυνικός και σκεπτικός για τις προθέσεις των άλλων	2865.000	7143.000	-1.391	.164
Έχω μια ξεκάθαρη σειρά από στόχους και εργάζομαι προς αυτούς με μεθοδικό τρόπο	3151.500	7429.500	-.400	.689
Μερικές φορές νιώθω εντελώς άχρηστος	2535.000	6813.000	-2.506	.012
Συνήθως προτιμώ να κάνω πράγματα μόνος	2846.000	7124.000	-1.499	.134
Συχνά δοκιμάζω καινούργια και ξενικά φαγητά	2754.500	7032.500	-1.762	.078
Πιστεύω ότι οι περισσότεροι άνθρωποι θα με εκμεταλλευτούν αν τους αφήσω	3199.000	7477.000	-.232	.817
Σπαταλώ πολύ ώρα πριν να στρωθώ στην δουλειά	3224.500	7502.500	-.144	.885
Σπάνια νιώθω φοβισμένος ή αγχωμένος	2555.000	5111.000	-2.463	.014
Συχνά νιώθω σαν να σκάω από ενέργεια	3057.000	7335.000	-.723	.469
Σπάνια προσέχω τις διαθέσεις ή τα συναισθήματα που προκαλούν τα διαφορετικά περιβάλλοντα	2783.000	5339.000	-1.677	.093
Οι περισσότεροι άνθρωποι που γνωρίζω με συμπαθούν	3135.000	5691.000	-.467	.640
Δουλεύω σκληρά για να επιτύχω τους στόχους μου	3209.500	5765.500	-.199	.842
Συχνά θυμώνω με τον τρόπο που μου συμπεριφέρονται οι άνθρωποι	3236.000	7514.000	-.104	.917

Είμαι ένα πρόσχαρο άτομο, γεμάτο ζωή	3041.000	5597.000	-791	.429
Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε στις αυθεντίες της θρησκείας μας για αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα	2172.500	4728.500	-3.989	.000
Μερικοί άνθρωποι με νομίζουν σαν άτομο ψυχρό και υπολογιστικό	3085.000	5641.000	-622	.534
Όταν αναλαμβάνω μια υποχρέωση, οι άλλοι μπορούν πάντα να βασίζονται στο ότι θα συνεχίσω μέχρι τέλους	3115.000	5671.000	-534	.594
Πάρα πολύ συχνά, όταν τα πράγματα πάνε στραβά, αποθαρρύνομαι και νιώθω ότι θέλω να τα παρατήσω	2948.500	7226.500	-1.090	.276
Δεν είμαι ένα χαρούμενο, αισιόδοξο άτομο	3196.500	5752.500	-241	.809
Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης	1891.500	6169.500	-4.745	.000
Είμαι αγύριστο κεφάλι και ψυχρός ρεαλιστής στις στάσεις μου	2932.500	5488.500	-1.155	.248
Μερικές φορές δεν είμαι τόσο υπεύθυνος ή αξιόπιστος όσο θα έπρεπε να είμαι	2925.000	7203.000	-1.175	.240
Σπάνια νιώθω θλίψη ή κατάθλιψη	2653.0000	5209.500	-2.136	.033
Η ζωή μου έχει γρήγορο ρυθμό	2853.500	5409.500	-1.442	.149
Λίγο με ενδιαφέρει να κάνω υποθέσεις για την φύση του σύμπαντος ή την κατάσταση του ανθρώπου	2942.000	5498.000	-1.124	.261
Γενικά προσπαθώ να είμαι άτομο που σκέφτεται και υπολογίζει τους άλλους	3165.500	5721.500	-367	.714
Είμαι ένα παραγωγικό άτομο που πάντοτε ΟΛΟΚΛΗΡΩΝΕΙ την δουλειά	3144.500	5700.500	-427	.669
Συχνά νιώθω αβοήθητος και θέλω κάποιος άλλος να λύσει τα προβλήματά μου	3025.000	7303.000	-831	.406
Είμαι ένα πολύ δραστήριο άτομο	3058.000	5614.000	-729	.466
Έχω μεγάλη νοητική περιέργεια	2940.500	7218.500	-1.158	.247
Εάν κάποιος δεν μου αρέσουν, τους αφήνω να το καταλάβουν	3190.000	5746.000	-266	.790
Φαίνεται να μην είμαι ποτέ ικανός να οργανωθώ	3192.000	5748.000	-256	.798
Κάποιες φορές έχω ντραπεί τόσο που ήθελα μόνο να κρυφτώ	2922.000	7200.000	-1.186	.236
Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων	2481.000	6759.000	-2.746	.006
Συχνά απολαμβάνω το να “παίζω” με θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες	2479.500	6757.500	-2.740	.006

Εάν είναι απαραίτητο, είμαι διατεθειμένος να χειριστώ ανθρώπους για να πετύχω αυτό που θέλω	2799.500	5355.500	-1.615	.106
Πασχίζω για το άριστο σε καθετί που κάνω	3231.500	7509.500	-.119	.905

a. Grouping Variable: Σχολή/Τμήμα φοίτησης

Αναφορικά με τον έλεγχο διαφοροποίησης των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησης τους και σύμφωνα με τον Πίνακα 10 διαπιστώνονται στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις δηλώσεις «Μου αρέσει να έχω πολλούς ανθρώπους γύρω μου» (*Mann-Whitney* $U=2529,500$ *Wilcoxon* $W=5085,500$ $Z=-2,559$ $p=0,010<0,05$), «Δεν μου αρέσει να σπαταλάω τον καιρό μου ονειροπολώντας» (*Mann-Whitney* $U=2442,000$ *Wilcoxon* $W=4998,000$ $Z=-2,889$ $p=0,004<0,05$), «Προσπαθώ να είμαι ευγενικός με όλους όσους συναντώ» (*Mann-Whitney* $U=2687,000$ *Wilcoxon* $W=5243,000$ $Z=-2,107$ $p=0,035<0,05$), «Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω» (*Mann-Whitney* $U=2258,500$ *Wilcoxon* $W=6536,500$ $Z=-3,462$ $p=0,001<0,05$), «Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου» (*Mann-Whitney* $U=2450,500$ *Wilcoxon* $W=6728,500$ $Z=-2,858$ $p=0,004<0,05$), «Πραγματικά απολαμβάνω να μιλώ σε ανθρώπους» (*Mann-Whitney* $U=2567,000$ *Wilcoxon* $W=5123,000$ $Z=-2,448$ $p=0,014<0,05$), «Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου» (*Mann-Whitney* $U=2511,000$ *Wilcoxon* $W=5067,000$ $Z=-2,586$ $p=0,010<0,05$), «Μερικές φορές νιώθω εντελώς άχρηστος» (*Mann-Whitney* $U=2535,000$ *Wilcoxon* $W=6813,000$ $Z=-2,506$ $p=0,012<0,05$), «Σπάνια νιώθω φοβισμένος ή αγχωμένος» (*Mann-Whitney* $U=2555,000$ *Wilcoxon* $W=5111,000$ $Z=-2,463$ $p=0,014<0,05$), «Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε στις αυθεντίες της θρησκείας μας για αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα» (*Mann-Whitney* $U=2172,500$ *Wilcoxon* $W=4728,500$ $Z=-3,989$ $p=0,000<0,05$), «Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης» (*Mann-Whitney* $U=1891,500$ *Wilcoxon*

$W=6169,500$ $Z=-4,745$ $p=0,000<0,05$), «Σπάνια νιώθω θλίψη ή κατάθλιψη» (Mann-Whitney $U=2653,500$ Wilcoxon $W=5209,500$ $Z=-2,136$ $p=0,033<0,05$), «Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων» (Mann-Whitney $U=2481,000$ Wilcoxon $W=6759,000$ $Z=-2,746$ $p=0,006<0,05$) και «Συχνά απολαμβάνω το να “παίζω” με θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες» (Mann-Whitney $U=2479,500$ Wilcoxon $W=6757,500$ $Z=-2,740$ $p=0,006<0,05$).

Πίνακας 11. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με τη σχολή φοίτησής τους

	Σχολή/Τμήμα φοίτησης	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Μου αρέσει να έχω πολλούς ανθρώπους γύρω μου.	Καλών Τεχνών	71	71.63	5085.50
	Άλλο	92	90.01	8280.50
	Σύνολο	163		
Δεν μου αρέσει να σπαταλάω τον καιρό μου ονειροπολώντας	Καλών Τεχνών	71	70.39	4998.00
	Άλλο	92	90.96	8368.00
	Σύνολο	163		
Προσπαθώ να είμαι ευγενικός με όλους όσους συναντώ	Καλών Τεχνών	71	73.85	5243.00
	Άλλο	92	88.29	8123.00
	Σύνολο	163		
Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω	Καλών Τεχνών	71	96.19	6829.50
	Άλλο	92	71.05	6536.50
	Σύνολο	163		
Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου	Καλών Τεχνών	71	93.49	6637.50
	Άλλο	92	73.14	6728.50
	Σύνολο	163		
Πραγματικά απολαμβάνω να μιλάω σε ανθρώπους	Καλών Τεχνών	71	72.15	5123.00
	Άλλο	92	89.60	8243.00
	Σύνολο	163		
Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου	Καλών Τεχνών	71	71.37	5067.00
	Άλλο	92	90.21	8299.00
	Σύνολο	163		
Μερικές φορές νιώθω εντελώς άχρηστος	Καλών Τεχνών	71	92.30	6553.00
	Άλλο	92	74.05	6813.00
	Σύνολο	163		

	Καλών Τεχνών	71	71.99	5111.00
Σπάνια νιώθω φοβισμένος ή αγχωμένος	Άλλο	92	89.73	8255.00
	Σύνολο	163		
Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε	Καλών Τεχνών	71	66.60	4728.50
στις αυθεντίες της θρησκείας μας για	Άλλο	92	93.89	8637.50
αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα	Σύνολο	163		
Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή	Καλών Τεχνών	71	101.36	7196.50
κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος	Άλλο	92	67.06	6169.50
ή ένα κύμα έξαψης	Σύνολο	163		
Σπάνια νιώθω θλίψη ή κατάθλιψη	Καλών Τεχνών	71	73.37	5209.50
	Άλλο	92	88.66	8156.50
	Σύνολο	163		
Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου	Καλών Τεχνών	71	93.06	6607.00
πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων	Άλλο	92	73.47	6759.00
	Σύνολο	163		
Συχνά απολαμβάνω το να “παίζω” με	Καλών Τεχνών	71	93.08	6608.50
θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες	Άλλο	92	73.45	6757.50
	Σύνολο	163		

Αναλυτικότερα και σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Πίνακα 11, διαπιστώνεται πως οι συμμετέχοντες που φοιτούν στη σχολή Καλών Τεχνών δηλώνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο πως «Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=96,19$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=71,05$), «Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=93,49$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=73,14$), «Μερικές φορές νιώθω εντελώς άχρηστος» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=92,30$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=74,05$), «Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=101,36$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=67,06$), «Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=93,06$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=73,47$) και «Συχνά απολαμβάνω το να

“παίζω” με θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=93,08$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=73,45$).

Από την άλλη, οι φοιτητές που φοιτούν σε άλλες σχολές και όχι στην Καλών Τεχνών δηλώνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο πως «Μου αρέσει να έχω πολλούς ανθρώπους γύρω μου» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=71,63$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=90,01$), «Δεν μου αρέσει να σπαταλάω τον καιρό μου ονειροπολώντας» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=70,39$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=90,96$), «Προσπαθώ να είμαι ευγενικός με όλους όσους συναντώ» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=73,85$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=88,29$), «Πραγματικά απολαμβάνω να μιλώ σε ανθρώπους» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=72,15$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=89,60$), «Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=71,37$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=90,21$), «Σπάνια νιώθω φοβισμένος ή αγχωμένος» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=71,99$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=89,73$), «Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε στις αυθεντίες της θρησκείας μας για αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=66,60$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=93,89$) και «Σπάνια νιώθω θλίψη ή κατάθλιψη» (Φοιτητές σχολής Καλών Τεχνών: $MeanRank=73,37$ Φοιτητές άλλων σχολών: $MeanRank=88,66$).

Πίνακας 12. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με το εάν ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική) και δε σπουδάζουν στο Καλών Τεχνών

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2- tailed)
--	-------------------	------------	---	----------------------------

Μουδιάσματα ή μυρμηγκιάσματα	1613.500	2838.500	-.026	.979
Αίσθημα ζέστης	1385.500	3596.500	-1.408	.159
Τρέμουλο στα πόδια	1492.000	3703.000	-.822	.411
Αδυναμία χαλάρωσης	1544.000	3755.000	-.432	.665
Φόβος ότι θα συμβεί το χειρότερο	1542.500	3624.500	-.443	.658
Ζάλη ή αίσθηση ίλιγγου	1413.500	3624.500	-1.330	.184
Δυνατοί ή γρήγοροι χτύποι στην καρδιά	1371.500	3582.500	-1.452	.146
Αίσθημα αστάθειας	1525.500	3736.500	-.619	.536
Τρομοκρατημένος/η	1593.000	2818.000	-.162	.871
Νευρικός/η	1375.500	3586.500	-1.428	.153
Αίσθημα πνιγμού ή ασφυξίας	1546.000	2771.000	-.550	.582
Τρέμουλο στα χέρια	1392.500	3603.500	-1.456	.145
Τρεμούλιασμα του σώματος	1537.000	3748.000	-.570	.568
Φόβος απώλειας ελέγχου	1552.000	3763.000	-.425	.671
Δυσκολία στην αναπνοή	1601.500	2826.500	-.107	.915
Φόβος θανάτου	1489.000	3700.000	-1.146	.252
Φοβισμένος/η	1528.500	3739.500	-.569	.569
Δυσπεψία ή ενοχλήσεις στην κοιλιακή χώρα	1452.000	3663.000	-1.028	.304
Λιποθυμία	1573.000	3784.000	-.509	.610
Κοκκίνισμα προσώπου	1355.500	3566.500	-1.794	.073
Εφίδρωση (όχι λόγω ζέστης)	1506.500	3717.500	-.804	.421

a. Grouping Variable: Αν απαντήσατε άλλο, ασχολείστε με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική)

Όπως διαπιστώνεται από τα αποτελέσματα του Πίνακα 12 και τον έλεγχο διαφοροποιήσεων των χαρακτηριστικών άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με το εάν ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική) και δε σπουδάζουν στο Καλών Τεχνών, δε διαπιστώθηκε καμία στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση.

Πίνακας 13. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με το εάν ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική) και δε σπουδάζουν στο Καλών Τεχνών

	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	Asymp. Sig. (2- tailed)
Δεν είμαι άνθρωπος που ανησυχεί	1593.500	3804.500	-.138	.890

Μου αρέσει να έχω πολλούς ανθρώπους γύρω μου.	1426.000	2651.000	-1.124	.261
Δεν μου αρέσει να σπαταλώ τον καιρό μου ονειροπολώντας	1478.000	2703.000	-.820	.412
Προσπαθώ να είμαι ευγενικός με όλους όσους συναντώ	1552.000	2777.000	-.406	.685
Κρατώ τα πράγματά μου καθαρά και τακτοποιημένα	1578.000	2803.000	-.231	.817
Συχνά νιώθω κατώτερος από άλλους	1592.500	2817.500	-.142	.887
Γελώ εύκολα	1603.000	2828.000	-.084	.933
Από την στιγμή που βρω τον σωστό τρόπο να κάνω κάτι, δεν τον αλλάζω	1574.500	2799.500	-.252	.801
Συχνά έρχομαι σε αντιπαράθεση με την οικογένειά μου και τους συναδέλφους μου	1429.500	3640.500	-1.104	.270
Είμαι αρκετά καλός στο να κρατώ ένα ρυθμό έτσι ώστε να τελειώνω τα πράγματα στην ώρα τους	1190.500	2415.500	-2.476	.013
Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω	1103.000	3314.000	-2.982	.003
Δεν θεωρώ τον εαυτό μου ιδιαίτερα χαρωπό και ξένοιαστο άτομο	1608.000	2833.000	-.052	.958
Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου	1005.500	3216.500	-3.605	.000
Μερικοί άνθρωποι θεωρούν ότι είμαι ιδιοτελής και εγωιστής	1564.000	2789.000	-.311	.756
Δεν είμαι ένα πολύ μεθοδικό άτομο	1498.500	3709.500	-.701	.484
Σπάνια νιώθω μοναξιά ή μελαγχολία	1250.000	2475.000	-2.154	.031
Πραγματικά απολαμβάνω να μιλώ σε ανθρώπους	1543.500	2768.500	-.439	.660
Πιστεύω ότι το να επιτρέπει κανείς στους φοιτητές να ακούν αμφιλεγόμενους ομιλητές μπορεί μόνο να τους μπερδέψει και να τους παραπλανήσει	1131.000	2356.000	-2.846	.004
Θα προτιμούσα να συνεργαστώ με άλλους παρά να τους ανταγωνιστώ	1379.000	2604.000	-1.398	.162
Προσπαθώ να εκτελώ ευσυνειδήτα όλες τις εργασίες που μου έχουν ανατεθεί	1563.000	2788.000	-.334	.738
Συχνά αισθάνομαι ένταση και μεγάλη νευρικότητα	1340.500	3551.500	-1.612	.107
Μου αρέσει να βρίσκομαι εκεί που υπάρχει δράση	1428.000	2653.000	-1.117	.264
Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου	1090.500	2315.500	-3.044	.002
Τείνω να είμαι κυνικός και σκεπτικός για τις προθέσεις των άλλων	1579.000	3790.000	-.222	.824
Έχω μια ξεκάθαρη σειρά από στόχους και εργάζομαι προς αυτούς με μεθοδικό τρόπο	1462.000	2687.000	-.916	.359
Μερικές φορές νιώθω εντελώς άχρηστος	1380.000	3591.000	-1.375	.169

Συνήθως προτιμώ να κάνω πράγματα μόνος	1510.000	3721.000	-.644	.519
Συχνά δοκιμάζω καινούργια και ξενικά φαγητά	1460.000	3671.000	-.912	.362
Πιστεύω ότι οι περισσότεροι άνθρωποι θα με εκμεταλλευτούν αν τους αφήσω	1446.000	3657.000	-1.002	.316
Σπαταλώ πολύ ώρα πριν να στρωθώ στην δουλειά	1598.000	3809.000	-.111	.912
Σπάνια νιώθω φοβισμένος ή αγχωμένος	1391.500	2616.500	-1.315	.189
Συχνά νιώθω σαν να σκάω από ενέργεια	1545.500	2770.500	-.420	.674
Σπάνια προσέχω τις διαθέσεις ή τα συναισθήματα που προκαλούν τα διαφορετικά περιβάλλοντα	1487.500	2712.500	-.758	.448
Οι περισσότεροι άνθρωποι που γνωρίζω με συμπαθούν	1500.000	3711.000	-.699	.485
Δουλεύω σκληρά για να επιτύχω τους στόχους μου	1538.000	2763.000	-.470	.639
Συχνά θυμώνω με τον τρόπο που μου συμπεριφέρονται οι άνθρωποι	1614.000	3825.000	-.018	.986
Είμαι ένα πρόσχαρο άτομο, γεμάτο ζωή	1451.000	3662.000	-.991	.322
Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε στις αυθεντίες της θρησκείας μας για αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα	1080.000	2305.000	-3.253	.001
Μερικοί άνθρωποι με νομίζουν σαν άτομο ψυχρό και υπολογιστικό	1371.000	2596.000	-1.427	.153
Όταν αναλαμβάνω μια υποχρέωση, οι άλλοι μπορούν πάντα να βασίζονται στο ότι θα συνεχίσω μέχρι τέλους	1596.000	3807.000	-.125	.900
Πάρα πολύ συχνά, όταν τα πράγματα πάνε στραβά, αποθαρρύνομαι και νιώθω ότι θέλω να τα παρατήσω	1369.000	3580.000	-1.439	.150
Δεν είμαι ένα χαρούμενο, αισιόδοξο άτομο	1432.500	2657.500	-1.084	.278
Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης	954.000	3165.000	-3.850	.000
Είμαι αγύριστο κεφάλι και ψυχρός ρεαλιστής στις στάσεις μου	1469.500	2694.500	-.863	.388
Μερικές φορές δεν είμαι τόσο υπεύθυνος ή αξιόπιστος όσο θα έπρεπε να είμαι	1490.500	3701.500	-.736	.462
Σπάνια νιώθω θλίψη ή κατάθλιψη	1600.000	2825.000	-.100	.920
Η ζωή μου έχει γρήγορο ρυθμό	1420.000	2645.000	-1.165	.244
Λίγο με ενδιαφέρει να κάνω υποθέσεις για την φύση του σύμπαντος ή την κατάσταση του ανθρώπου	1423.000	2648.000	-1.137	.255
Γενικά προσπαθώ να είμαι άτομο που σκέφτεται και υπολογίζει τους άλλους	1577.000	2802.000	-.246	.805
Είμαι ένα παραγωγικό άτομο που πάντοτε ολοκληρώνει την δουλειά	1475.000	2700.000	-.841	.400

Συχνά νιώθω αβοήθητος και θέλω κάποιος άλλος να λύσει τα προβλήματά μου	1451.500	3662.500	-.964	.335
Είμαι ένα πολύ δραστήριο άτομο	1422.500	2647.500	-1.147	.251
Έχω μεγάλη νοητική περιέργεια	1314.500	3525.500	-1.809	.070
Εάν κάποιος δεν μου αρέσουν, τους αφήνω να το καταλάβουν	1385.000	3596.000	-1.376	.169
Φαίνεται να μην είμαι ποτέ ικανός να οργανωθώ	1390.000	3601.000	-1.327	.185
Κάποιες φορές έχω ντραπέϊ τόσο που ήθελα μόνο να κρυφτώ	1369.000	3580.000	-1.446	.148
Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων	1241.500	3452.500	-2.233	.026
Συχνά απολαμβάνω το να “παίζω” με θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες	1193.000	3404.000	-2.487	.013
Εάν είναι απαραίτητο, είμαι διατεθειμένος να χειριστώ ανθρώπους για να πετύχω αυτό που θέλω	1321.500	2546.500	-1.728	.084
Πασχίζω για το άριστο σε καθετί που κάνω	1495.000	3706.000	-.715	.475

a. Grouping Variable: Αν απαντήσατε άλλο, ασχολείστε με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική)

Σχετικά με τα αποτελέσματα του Πίνακα 13 και τον έλεγχο διαφοροποιήσεων των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με το εάν ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική) και δε σπουδάζουν στο Καλών Τεχνών, διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις δηλώσεις «Είμαι αρκετά καλός στο να κρατώ ένα ρυθμό έτσι ώστε να τελειώνω τα πράγματα στην ώρα τους» (*Mann-Whitney U=1190,500 Wilcoxon W=2415,500 Z=-2,476p=0,013<0,05*), «Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω» (*Mann-Whitney U=1103,000 Wilcoxon W=3314,000 Z=-2,982p=0,003<0,05*), «Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου» (*Mann-Whitney U=1005,500 Wilcoxon W=3216,500 Z=-3,605p=0,000<0,05*), «Σπάνια νιώθω μοναξιά η μελαγχολία» (*Mann-Whitney U=1250,000 Wilcoxon W=2475,000 Z=-2,154p=0,03<0,05*), «Πιστεύω ότι το να επιτρέπει κανείς στους φοιτητές να ακούν αμφιλεγόμενους ομιλητές μπορεί μόνο να τους μπερδέψει και να τους

παραπλανήσει» (Mann-Whitney $U=1131,000$ Wilcoxon $W=2356,000$ $Z=-2,846$ $p=0,004<0,05$), «Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου» (Mann-Whitney $U=1090,500$ Wilcoxon $W=2315,500$ $Z=-3,044$ $p=0,002<0,05$), «Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε στις αυθεντίες της θρησκείας μας για αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα» (Mann-Whitney $U=1080,000$ Wilcoxon $W=2305,000$ $Z=-3,253$ $p=0,001<0,05$), «Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης» (Mann-Whitney $U=954,000$ Wilcoxon $W=3165,000$ $Z=-3,850$ $p=0,000<0,05$), «Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων» (Mann-Whitney $U=1241,500$ Wilcoxon $W=3452,500$ $Z=-2,233$ $p=0,026<0,05$) και «Συχνά απολαμβάνω το να “παίζω” με θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες» (Mann-Whitney $U=1193,000$ Wilcoxon $W=3404,000$ $Z=-2,487$ $p=0,013<0,05$).

Πίνακας 14. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με το εάν ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική) και δε σπουδάζουν στο Καλών Τεχνών

	Αν απαντήσατε άλλο, ασχολείστε με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική);	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Είμαι αρκετά καλός στο να κρατώ ένα ρυθμό έτσι ώστε να τελειώνω τα πράγματα στην ώρα τους	Ναι	49	49.30	2415.50
	Όχι	66	64.46	4254.50
	Σύνολο	115		
Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω	Ναι	49	68.49	3356.00
	Όχι	66	50.21	3314.00
	Σύνολο	115		
Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου	Ναι	49	70.48	3453.50
	Όχι	66	48.73	3216.50
	Σύνολο	115		
Σπάνια νιώθω μοναξιά ή μελαγχολία	Ναι	49	50.51	2475.00
	Όχι	66	63.56	4195.00
	Σύνολο	115		
Πιστεύω ότι το να επιτρέπει κανείς	Ναι	49	48.08	2356.00

στους φοιτητές να ακούν αμφιλεγόμενους ομιλητές μπορεί μόνο να τους μπερδέψει και να τους παραπλανήσει	Όχι	66	65.36	4314.00
	Σύνολο	115		
	<hr/>			
Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου	Ναι	49	47.26	2315.50
	Όχι	66	65.98	4354.50
	Σύνολο	115		
<hr/>				
Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε στις αυθεντίες της θρησκείας μας για αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα	Ναι	49	47.04	2305.00
	Όχι	66	66.14	4365.00
	Σύνολο	115		
<hr/>				
Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης	Ναι	49	71.53	3505.00
	Όχι	66	47.95	3165.00
	Σύνολο	115		
<hr/>				
Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων	Ναι	49	65.66	3217.50
	Όχι	66	52.31	3452.50
	Σύνολο	115		
<hr/>				
Συχνά απολαμβάνω το να “παίζω” με θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες	Ναι	49	66.65	3266.00
	Όχι	66	51.58	3404.00
	Σύνολο	115		

Αναλυτικότερα και σύμφωνα με τα αποτελέσματα του Πίνακα 14, διαπιστώνεται πως οι συμμετέχοντες που ασχολούνται με κάποια τέχνη δηλώνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο πως «Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω» (Ναι: $MeanRank=68,49$ Όχι: $MeanRank=50,21$), «Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου» (Ναι: $MeanRank=70,48$ Όχι: $MeanRank=48,73$), «Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης» (Ναι: $MeanRank=71,53$ Όχι: $MeanRank=47,95$), «Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων» (Ναι: $MeanRank=65,66$ Όχι: $MeanRank=52,31$) και «Συχνά απολαμβάνω το να “παίζω” με θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες» (Ναι: $MeanRank=66,65$ Όχι: $MeanRank=51,58$). Από την άλλη, οι συμμετέχοντες που δεν ασχολούνται με κάποια τέχνη

δηλώνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο πως «Είμαι αρκετά καλός στο να κρατώ ένα ρυθμό έτσι ώστε να τελειώνω τα πράγματα στην ώρα τους» (Ναι: *MeanRank*=49,30 Όχι: *MeanRank*=64,46), «Σπάνια νιώθω μοναξιά ή μελαγχολία» (Ναι: *MeanRank*=50,51 Όχι: *MeanRank*=63,56), «Πιστεύω ότι το να επιτρέπει κανείς στους φοιτητές να ακούν αμφιλεγόμενους ομιλητές μπορεί μόνο να τους μπερδέψει και να τους παραπλανήσει» (Ναι: *MeanRank*=48,08 Όχι: *MeanRank*=65,36), «Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου» (Ναι: *MeanRank*=47,26 Όχι: *MeanRank*=65,98) και «Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε στις αυθεντίες της θρησκείας μας για αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα» (Ναι: *MeanRank*=47,04 Όχι: *MeanRank*=66,14).

Πίνακας 15. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με τα έτη φοίτησης τους

	Kruskal-Wallis H	df	Asymp. Sig.
Μουδιάσματα ή μυρμηγκιάσματα	1.700	4	.791
Αίσθημα ζέστης	4.347	4	.361
Τρέμουλο στα πόδια	3.926	4	.416
Αδυναμία χαλάρωσης	3.761	4	.439
Φόβος ότι θα συμβεί το χειρότερο	1.813	4	.770
Ζάλη ή αίσθηση ίλιγγου	5.534	4	.237
Δυνατοί ή γρήγοροι χτύποι στην καρδιά	3.975	4	.409
Αίσθημα αστάθειας	.392	4	.983
Τρομοκρατημένος/η	2.168	4	.705
Νευρικός/η	5.410	4	.248
Αίσθημα πνιγμού ή ασφυξίας	2.230	4	.693
Τρέμουλο στα χέρια	2.740	4	.605
Τρεμούλιασμα του σώματος	1.758	4	.780
Φόβος απώλειας ελέγχου	1.827	4	.768
Δυσκολία στην αναπνοή	3.947	4	.413
Φόβος θανάτου	3.898	4	.420
Φοβισμένος/η	1.505	4	.826
Δυσπεψία ή ενοχλήσεις στην κοιλιακή χώρα	2.650	4	.618
Λιποθυμία	6.321	4	.176
Κοκκίνισμα προσώπου	1.102	4	.894

Επίδρωση (όχι λόγω ζέστης)	2.007	4	.735
----------------------------	-------	---	------

a. Grouping Variable: Έτος φοίτησης

Όσον αφορά τα αποτελέσματα του Πίνακα 15 και τον έλεγχο διαφοροποιήσεων των χαρακτηριστικών του άγχους των συμμετεχόντων, ανάλογα με τα έτη φοίτησης τους, δε διαπιστώθηκε καμία στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση.

Πίνακας 16. Έλεγχος διαφοροποιήσεις των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με τα έτη φοίτησης τους

	Kruskal-Wallis H	df	Asymp. Sig.
Δεν είμαι άνθρωπος που ανησυχεί	.339	4	.987
Μου αρέσει να έχω πολλούς ανθρώπους γύρω μου.	5.322	4	.256
Δεν μου αρέσει να σπαταλάω τον καιρό μου ονειροπολώντας	6.086	4	.193
Προσπαθώ να είμαι ευγενικός με όλους όσους συναντώ	3.721	4	.445
Κρατώ τα πράγματά μου καθαρά και τακτοποιημένα	4.904	4	.297
Συχνά νιώθω κατώτερος από άλλους	4.053	4	.399
Γελώ εύκολα	1.879	4	.758
Από την στιγμή που βρω τον σωστό τρόπο να κάνω κάτι, δεν τον αλλάζω	1.409	4	.843
Συχνά έρχομαι σε αντιπαράθεση με την οικογένειά μου και τους συναδέλφους μου	8.363	4	.079
Είμαι αρκετά καλός στο να κρατώ ένα ρυθμό έτσι ώστε να τελειώνω τα πράγματα στην ώρα τους	9.124	4	.058
Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω	1.337	4	.855
Δεν θεωρώ τον εαυτό μου ιδιαίτερα χαρωπό και ξένοιαστο άτομο	2.068	4	.723
Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου	2.658	4	.617
Μερικοί άνθρωποι θεωρούν ότι είμαι ιδιοτελής και εγωιστής	3.956	4	.412
Δεν είμαι ένα πολύ μεθοδικό άτομο	1.788	4	.775
Σπάνια νιώθω μοναξιά ή μελαγχολία	4.299	4	.367
Πραγματικά απολαμβάνω να μιλώ σε ανθρώπους	4.764	4	.312
Πιστεύω ότι το να επιτρέπει κανείς στους φοιτητές να ακούν αμφιλεγόμενους ομιλητές μπορεί μόνο να τους μπερδέψει και να τους παραπλανήσει	1.396	4	.845
Θα προτιμούσα να συνεργαστώ με άλλους παρά να τους ανταγωνιστώ	12.110	4	.017

Προσπαθώ να εκτελώ ευσυνείδητα όλες τις εργασίες που μου έχουν ανατεθεί	9.066	4	.059
Συχνά αισθάνομαι ένταση και μεγάλη νευρικότητα	12.294	4	.015
Μου αρέσει να βρίσκομαι εκεί που υπάρχει δράση	6.356	4	.174
Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου	.848	4	.932
Τείνω να είμαι κυνικός και σκεπτικός για τις προθέσεις των άλλων	4.342	4	.362
Έχω μια ξεκάθαρη σειρά από στόχους και εργάζομαι προς αυτούς με μεθοδικό τρόπο	5.477	4	.242
Μερικές φορές νιώθω εντελώς άχρηστος	5.279	4	.260
Συνήθως προτιμώ να κάνω πράγματα μόνος	2.644	4	.619
Συχνά δοκιμάζω καινούργια και ξενικά φαγητά	8.059	4	.089
Πιστεύω ότι οι περισσότεροι άνθρωποι θα με εκμεταλλευτούν αν τους αφήσω	4.334	4	.363
Σπαταλώ πολύ ώρα πριν να στρωθώ στην δουλειά	5.927	4	.205
Σπάνια νιώθω φοβισμένος ή αγχωμένος	5.863	4	.210
Συχνά νιώθω σαν να σκάω από ενέργεια	4.475	4	.346
Σπάνια προσέχω τις διαθέσεις ή τα συναισθήματα που προκαλούν τα διαφορετικά περιβάλλοντα	6.825	4	.145
Οι περισσότεροι άνθρωποι που γνωρίζω με συμπαθούν	5.695	4	.223
Δουλεύω σκληρά για να επιτύχω τους στόχους μου	5.750	4	.219
Συχνά θυμώνω με τον τρόπο που μου συμπεριφέρονται οι άνθρωποι	6.036	4	.196
Είμαι ένα πρόσχαρο άτομο, γεμάτο ζωή	3.709	4	.447
Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε στις αυθεντίες της θρησκείας μας για αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα	6.232	4	.183
Μερικοί άνθρωποι με νομίζουν σαν άτομο ψυχρό και υπολογιστικό	2.571	4	.632
Όταν αναλαμβάνω μια υποχρέωση, οι άλλοι μπορούν πάντα να βασίζονται στο ότι θα συνεχίσω μέχρι τέλους	6.503	4	.165
Πάρα πολύ συχνά, όταν τα πράγματα πάνε στραβά, αποθαρρύνομαι και νιώθω ότι θέλω να τα παρατήσω	8.822	4	.066
Δεν είμαι ένα χαρούμενο, αισιόδοξο άτομο	2.004	4	.735
Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης	10.474	4	.033
Είμαι αγύριστο κεφάλι και ψυχρός ρεαλιστής στις στάσεις μου	2.135	4	.711
Μερικές φορές δεν είμαι τόσο υπεύθυνος ή αξιόπιστος όσο θα έπρεπε να είμαι	4.306	4	.366
Σπάνια νιώθω θλίψη ή κατάθλιψη	4.627	4	.328
Η ζωή μου έχει γρήγορο ρυθμό	5.733	4	.220
Λίγο με ενδιαφέρει να κάνω υποθέσεις για την φύση του σύμπαντος ή την κατάσταση του ανθρώπου	1.629	4	.804

Γενικά προσπαθώ να είμαι άτομο που σκέφτεται και υπολογίζει τους άλλους	1.361	4	.851
Είμαι ένα παραγωγικό άτομο που πάντοτε ολοκληρώνει την δουλειά	9.373	4	.052
Συχνά νιώθω αβοήθητος και θέλω κάποιος άλλος να λύσει τα προβλήματά μου	5.506	4	.239
Είμαι ένα πολύ δραστήριο άτομο	4.434	4	.350
Έχω μεγάλη νοητική περιέργεια	3.655	4	.455
Εάν κάποιος δεν μου αρέσουν, τους αφήνω να το καταλάβουν	3.577	4	.466
Φαίνεται να μην είμαι ποτέ ικανός να οργανωθώ	1.806	4	.771
Κάποιες φορές έχω ντραπεί τόσο που ήθελα μόνο να κρυφτώ	8.591	4	.072
Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων	4.271	4	.371
Συχνά απολαμβάνω το να “παίζω” με θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες	4.851	4	.303
Εάν είναι απαραίτητο, είμαι διατεθειμένος να χειριστώ ανθρώπους για να πετύχω αυτό που θέλω	5.547	4	.236
Πασχίζω για το άριστο σε καθετί που κάνω	1.507	4	.825

a. Grouping Variable: Έτοςφοίτησης

Τέλος, σχετικά με τα αποτελέσματα του Πίνακα 16 και τον έλεγχο διαφοροποιήσεων των χαρακτηριστικών προσωπικότητας των συμμετεχόντων, ανάλογα με τα έτη φοίτησης τους, διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις δηλώσεις «*Θα προτιμούσα να συνεργαστώ με άλλους παρά να τους ανταγωνιστώ*» (*Kruskal-Wallis $H=12,110$ $df=4$ $Sig.=0,017<0,05$*), «*Συχνά αισθάνομαι ένταση και μεγάλη νευρικότητα*» (*Kruskal-Wallis $H=12,294$ $df=4$ $Sig.=0,015<0,05$*) και «*Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης*» (*Kruskal-Wallis $H=10,474$ $df=4$ $Sig.=0,033<0,05$*).

Πίνακας 17. Έλεγχος διαφοροποιήσεων των δηλώσεων των συμμετεχόντων στη δήλωση «Θα προτιμούσα να συνεργαστώ με άλλους παρά να τους ανταγωνιστώ», ανάλογα με τα έτη φοίτησης τους

Sample 1-Sample 2	Test Statistic	Std. Test Statistic	Sig.
3ο-1ο	24.293	2.034	.042
3ο-Άνω του 4ου	-37.851	-3.335	.001
2ο-Άνω του 4ου	-24.409	-2.227	.026

Πιο συγκεκριμένα και με βάσει τα αποτελέσματα του Πίνακα 17 διαφαίνεται πως οι συμμετέχοντες που βρίσκονται στο 3^ο έτος φοίτησης τους δηλώνουν στατιστικά σημαντικά

περισσότερο πως «Θα προτιμούσα να συνεργαστώ με άλλους παρά να τους ανταγωνιστώ» σε σχέση με τους συμμετέχοντες που βρίσκονται στο 1^ο έτος φοίτησης τους ($Test\ Statistic=24,293$ $Sig.=0,042$) και οι συμμετέχοντες που βρίσκονται στο άνω του 4^{ου} έτους φοίτησης δηλώνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο πως «Θα προτιμούσα να συνεργαστώ με άλλους παρά να τους ανταγωνιστώ» σε σχέση με τους συμμετέχοντες που βρίσκονται στο 3^ο ($Test\ Statistic=37,851$ $Sig.=0,001$) και στο 2^ο ($Test\ Statistic=24,409$ $Sig.=0,026$) έτος φοίτησης.

Πίνακας 18. Έλεγχος διαφοροποιήσεων των δηλώσεων των συμμετεχόντων στη δήλωση «Συχνά αισθάνομαι ένταση και μεγάλη νευρική κατάσταση», ανάλογα με τα έτη φοίτησης τους

Sample 1-Sample 2	Test Statistic	Std. Test Statistic	Sig.
2ο-1ο	36.710	3.154	.002
3ο-1ο	31.207	2.599	.009
Άνωτου 4ου-1ο	26.899	2.357	.018

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Πίνακα 18 διαφαίνεται πως οι συμμετέχοντες που στο 2^ο έτος φοίτησης ($Test\ Statistic=36,710$ $Sig.=0,002$), οι συμμετέχοντες που βρίσκονται στο 3^ο έτος φοίτησης ($Test\ Statistic=31,207$ $Sig.=0,009$) και οι συμμετέχοντες που βρίσκονται σε άνω του 4^{ου} έτους φοίτησης ($Test\ Statistic=26,899$ $Sig.=0,018$), δηλώνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο πως «Συχνά αισθάνομαι ένταση και μεγάλη νευρική κατάσταση» σε σχέση με τους συμμετέχοντες που βρίσκονται στο 1^ο έτος.

Πίνακας 19. Έλεγχος διαφοροποιήσεων των δηλώσεων των συμμετεχόντων στη δήλωση «Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης», ανάλογα με τα έτη φοίτησης τους

Sample 1-Sample 2	Test Statistic	Std. Test Statistic	Sig.
2ο-Άνω του 4ου	-29.342	-2.661	.008
4ο-Άνω του 4ου	-28.556	-2.648	.008
3ο-Άνω του 4ου	-28.000	-2.452	.014
1ο-Άνω του 4ου	-24.397	-2.137	.033

Τέλος και σύμφωνα με τον Πίνακα 19, διαπιστώνεται πως οι συμμετέχοντες που βρίσκονται σε έτος άνω του 4^{ου}, δηλώνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο πως «Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης» σε σχέση με τους συμμετέχοντες που βρίσκονται στο 2^ο έτος φοίτησης ($TestStatistic=29,342Sig.=0,008$), στο 4^ο έτος φοίτησης ($TestStatistic=28,556Sig.=0,008$), στο 3^ο έτος φοίτησης ($TestStatistic=28,000Sig.=0,014$) και στο 1^ο έτος φοίτησης ($TestStatistic=24,397Sig.=0,033$).

5. Συζήτηση

5.1. Συμπεράσματα

Οι έρευνες που εστιάζουν στην εξέταση της συσχέτισης μεταξύ των Πέντε Μεγάλων Χαρακτηριστικών της Προσωπικότητας και των συμπτωμάτων άγχους μεταξύ των φοιτητών Καλών Τεχνών και άλλων σχολών, καθώς και στη μεταξύ τους σύγκριση σχετικά με τα επίπεδα άγχους και στα χαρακτηριστικά προσωπικότητας είναι περιορισμένες. Παράλληλα, εντοπίζεται μια υποεκπροσώπιση των ατόμων που ασχολούνται με τα εικαστικά και ιδιαίτερα των ατόμων που σπουδάζουν Καλές Τέχνες. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι δεν έχει πραγματοποιηθεί παρόμοια έρευνα στον ελλαδικό χώρο, γεγονός που καθιστά την παρούσα έρευνα καινοτόμα στο είδος της.

Από τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι υπάρχουν ορισμένες στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ του άγχους και των χαρακτηριστικών προσωπικότητας. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε πως όσο πιο υψηλά ήταν τα επίπεδα άγχους που εκδήλωναν οι συμμετέχοντες, τόσο υψηλότερα σημείωναν στο χαρακτηριστικό του Νευρωτισμού, ενώ αντιθέτως τόσο λιγότερο σημείωναν στα χαρακτηριστικά της Εξωστρέφειας, της Καλής προαίρεσης / Συνεργατικότητας και της Ευσυνειδησίας. Η ένδειξη αυτή, έρχεται σε συμφωνία με τα διεθνή ερευνητικά δεδομένα, κατά τα οποία ο υψηλός Νευρωτισμός και η χαμηλή Εξωστρέφεια έχουν άμεση συσχέτιση με την αιτιολογία και την εμφάνιση συμπτωμάτων του άγχους (Shi, 2015; Fan, 2020; Naragon-Gainey et al., 2014; Prince, et al., 2021). Επιπλέον, το γεγονός ότι η χαμηλή Ευσυνειδησία σχετίζεται με την εμφάνιση του άγχους συνιστά ένα ενδιαφέρον εύρημα. Υπό το πρίσμα των παραπάνω αποτελεσμάτων, επιβεβαιώνεται ο ισχυρισμός του Wardenaar και των συνεργατών του (2014) ότι το προφίλ προσωπικότητας του

υψηλού Νευρωτισμού, της χαμηλής Εξωστρέφειας και της χαμηλής Ευσυνειδησίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως «*το εύθραυστο σύστημα προσωπικότητας*» (Fan, 2020).

Όσον αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, οι φοιτητές Καλών Τεχνών φαίνεται να εμφανίζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας σε σύγκριση με φοιτητές άλλων σχολών. Αναλυτικότερα, τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν πως σημείωσαν χαμηλότερα στην υποκλίμακα της Εξωστρέφειας, και υψηλότερα στις Δεκτικότητας στην εμπειρία. Το εύρημα ότι οι φοιτητές που σπουδάζουν Τέχνη εμφανίζουν εντονότερα το χαρακτηριστικό της Δεκτικότητας στην Εμπειρία, επιβεβαιώνεται από τη διεθνή βιβλιογραφία (Kmecová & Kajánová, 2021; Vedel, 2016). Τα δεδομένα αυτά μπορούν να εξηγηθούν καθώς σύμφωνα με μελέτες που έχουν προηγηθεί, η Δεκτικότητα στην εμπειρία συνδέεται με τη δημιουργικότητα και το ενδιαφέρον για την ενασχόληση με τη τέχνη (Batey & Furnham, 2006; Carson et al., 2005; Conner & Silvia, 2015; McCrae & Greenberg, 2014; Oleynick et al., 2017;), χαρακτηριστικά που θεωρούνται απαραίτητα για τις σπουδές σε Τμήμα Καλών Τεχνών. Ωστόσο, ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες που φοιτούν Τέχνη δεν εμφάνισαν στατιστικά σημαντική διαφορά στο χαρακτηριστικό του Νευρωτισμού, εύρημα που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την έρευνα του (Vedel, 2016) κατά την οποία οι φοιτητές Καλών Τεχνών τείνουν να σημειώνουν υψηλότερα στην υποκλίμακα του Νευρωτισμού και με τη γενικότερη τάση ότι το χαρακτηριστικό αυτό κυριαρχεί και στους επαγγελματίες καλλιτέχνες (Sarma & Borroah, 2021). Αυτή η διαφοροποίηση ίσως έγκειται στο γεγονός ότι η προαναφερόμενη μελέτη στόχευε στη σύγκριση μεταξύ φοιτητών Καλών Τεχνών και συγκεκριμένων άλλων σχολών (οικονομικών, νομικών, πολιτικών επιστημών και ιατρικής), σε αντίθεση με την παρούσα έρευνα που απευθύνονταν στους φοιτητές όλων των Ανώτερων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της Ελλάδας.

Η αντίφαση που προέκυψε σε συνδυασμό με την έλλειψη διεθνής βιβλιογραφίας δεν επιτρέπει την εξαγωγή ενός καθολικού και βέβαιου συμπεράσματος.

Παρά το γεγονός ότι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι φοιτητές Καλών Τεχνών δε σημείωσαν στατιστικά σημαντική διαφορά στην υποκλίμακα του Νευρωτισμού, που όπως προαναφέρθηκε, φαίνεται να θεωρείται υπεύθυνη για την εμφάνιση του άγχους όταν βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα, διαπιστώθηκε πως οι συμμετέχοντες που φοιτούν στη σχολή Καλών Τεχνών βιώνουν υψηλότερα επίπεδα άγχους από τους συμμετέχοντες που φοιτούν σε άλλες σχολές, εύρημα που προκαλεί σημαντική εντύπωση και απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση. Τα αυξημένα επίπεδα άγχους πιθανώς εξηγούνται από τις περισσότερες δυσκολίες που έρχονται αντιμέτωποι οι φοιτητές Τέχνης κατά την διάρκεια των φοιτητικών τους χρόνων συγκριτικά με τους φοιτητές άλλων σχολών, οι οποίες σχετίζονται με κοινωνικούς, οικογενειακούς και οικονομικούς παράγοντες (αντίσταση γονέων, άνω του μέσου όρου ανεργία, μικρή αγορά εργασίας, κ.τλ.) (Choi & Lee, 2013; Logan, 2013; Norström et al., 2019). Επιπροσθέτως, στα δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας, η οικονομική κρίση και η ύφεση που βιώνει η χώρα τη τελευταία δεκαετία είχε ως αντίκτυπο, μεταξύ άλλων, την εφαρμογή μιας αλληλουχίας πολιτικών οι οποίες είχαν άμεσες αρνητικές συνέπειες σε σημαντικές δομές του πολιτιστικού φορέα, όπως τους καλλιτεχνικούς οργανισμούς και τη διοργάνωση εικαστικών εκθέσεων (Βαρουφάκης κ.α., 2011). Οι παρούσες συνθήκες θα μπορούσαν να θεωρηθούν, μεταξύ άλλων, υπεύθυνες για την «ανησυχία για τον μέλλον» η οποία σχετίζεται άμεσα με την εμφάνιση άγχους στους φοιτητές Καλών Τεχνών σύμφωνα με την μελέτη των Akdemir et al. (2022). Η πρόταση ότι οι φοιτητές που σπουδάζουν Τέχνη εμφανίζουν μεγαλύτερα επίπεδα άγχους επιβεβαιώνεται από τη μελέτη του Vaang και των συνεργατών του (2021), εντούτοις, έρχεται σε αντίθεση με αυτά των Wani et al (2016).

Ακόμη, περνώντας στην εξέταση του τέταρτου ερευνητικού ερωτήματος, δεν διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στα επίπεδα άγχους μεταξύ των συμμετεχόντων που δεν σπουδάζουν Καλές Τέχνες όμως ασχολούνται με εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες (π.χ. ζωγραφική, χαρακτική, γλυπτική) και στους συμμετέχοντες που δεν έχουν καμία ενασχόληση με τις εικαστικές ή εφαρμοσμένες Τέχνες. Το εύρημα αυτό είναι αντιφατικό με την γενικότερη πεποίθηση ότι η Τέχνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως θεραπευτικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των συμπτωμάτων άγχους (Droždek et al., 2012; Scott, 2017) καθώς και με τις μελέτες που έχουν αποδείξει ότι αποτελεί χρήσιμο μέσο για την μείωση των προβλημάτων εσωτερίκευσης (Aaron et al., 2011; Bazargan & Pakdaman, 2016; Sandmire et al., 2012). Αυτή η αντίφαση που προέκυψε, μπορεί να οφείλεται αφενός στην έλλιπής βιβλιογραφία σχετικά με την χρήση της τέχνης στη μείωση του άγχους σε προπτυχιακούς φοιτητές και αφετέρου στο γεγονός ότι η πλειονότητα των μελετών που απευθύνονται σε φοιτητές περιλαμβάνουν την μέτρηση των επιπέδων άγχους πριν και μετά τον χρωματισμό ενός προσχεδιασμένου μάνταλα ή κάποιας άλλης εικόνας, το σχέδιο σε μια κενή σελίδα ή τη δημιουργία άλλου τύπου τέχνης (π.χ. Eaton & Tieber, 2017; Vennet & Serice, 2012), σε αντίθεση με την παρούσα έρευνα που προσεγγίζει το θέμα της τέχνης ως ενασχόληση/ χόμπι.

Τέλος, βάσει των αποτελεσμάτων σχετικά με το επίπεδο άγχους των συμμετεχόντων ανάλογα με το έτος φοίτησης τους, δε διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις, μεταξύ των φοιτητών 1^{ου} και 2^{ου} έτους και των φοιτητών ανώτερων ετών, δεδομένα που έρχονται σε αντίθεση με ορισμένες έρευνες που υποστήριζαν ότι υπάρχει διαφοροποίηση (Beiter et al., 2015; Gao et al., 2020; Wahed & Hassan, 2017). Ως εξήγηση στην αντίθεση που προέκυψε μεταξύ των ευρημάτων της παρούσας μελέτης και της ήδη υπάρχουσας βιβλιογραφίας ενδέχεται να αποτελεί το μη αντιπροσωπευτικό δείγμα των ατόμων που επέλεξαν το 1^ο και το 2^ο έτος.

Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν την σημαντική επίδραση των χαρακτηριστικών προσωπικότητας και γενικότερα της σχολής φοίτησης στα αυξανόμενα επίπεδα άγχους, σε αντίθεση με τις μεταβλητές της ενασχόλησης με τις εικαστικές Τέχνες ως χόμπι και το έτος φοίτησης. Τα προαναφερόμενα δεδομένα καθιστούν τους φοιτητές Καλών Τεχνών περισσότερο ευάλωτους σε σχέση με τους φοιτητές άλλων Τμημάτων, καθώς εμφανίζουν χαμηλά ποσοστά Εξωστρέφειας η οποία σχετίζεται με την εμφάνιση των συμπτωμάτων άγχους. Επιπλέον, φαίνεται πως η Τέχνη, παρόλο που στη διεθνή βιβλιογραφία χρησιμοποιείται ως θεραπευτικό μέσο για την αντιμετώπιση των συμπτωμάτων άγχους, φαίνεται να μην έχει τα ίδια αποτελέσματα όταν συνιστά αντικείμενο σπουδών και όχι καθημερινή ενασχόληση ή στα πλαίσια κάποιου θεραπευτικού προγράμματος.

5.2. Περιορισμοί έρευνας

Παρά τα ενδιαφέροντα ευρήματα που προέκυψαν από τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων, εντοπίστηκαν ορισμένοι περιορισμοί που είναι απαραίτητοι να αναφερθούν και να ληφθούν υπόψιν, καθώς εμποδίζουν την εξαγωγή καθολικών συμπερασμάτων.

Αρχικά, το συνολικό δείγμα της έρευνας δεν μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό δεδομένου ότι η έρευνα αφορά τον συνολικό αριθμό των φοιτητών ΑΕΙ στην Ελλάδα. Επιπλέον, στους περιορισμούς είναι αναγκαίο να συμπεριληφθεί και η μέθοδος συλλογής των δεδομένων. Ως μέθοδος χρησιμοποιήθηκε η απλή τυχαία δειγματοληψία, εντούτοις, υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς οι οποίοι σχετίζονται με την αποκλειστικά ηλεκτρονική χορήγηση των ερωτηματολογίων και την χορήγηση σε ένα συγκεκριμένο αριθμό ομάδων σε περιορισμένα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (facebook, instagram). Ακόμη, ιδιαίτερη προσοχή οφείλεται να δοθεί στα

μειονεκτήματα της χρήσης του ερωτηματολογίου ως μέσο συλλογής δεδομένων. Συγκεκριμένα, η ενθάρρυνση των ατόμων να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια ήταν πρόκληση, με αποτέλεσμα χαμηλά ποσοστά ανταπόκρισης. Τέλος, αναφορικά με το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο, που επιλέχθηκε ως εργαλείο στη συγκεκριμένη έρευνα, ενδέχεται να απέκλεισε άτομα που έχουν μικρότερη τεχνολογική γνώση ή δεν διαθέτουν πρόσβαση στο διαδίκτυο. Ακόμη, οι ερωτηθέντες ενδέχεται να μην παρείχαν ειλικρινείς ή ακριβείς απαντήσεις λόγω της έλλειψης της πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπίδρασης, γεγονός που μπορεί να οδήγησε σε μεροληψία απόκρισης, επηρεάζοντας την συνολική αξιοπιστία και την εγκυρότητα των δεδομένων που συλλέχθηκαν.

5.3. Μελλοντικές προτάσεις

Το ενδιαφέρον της ερευνητικής κοινότητας σχετικά με την Τέχνη παραμένει περιορισμένο, ιδιαίτερα όσον αφορά τη μελέτη των φοιτητών Καλών Τεχνών, εντούτοις, φαίνεται ότι σημειώνεται μία μικρή πρόοδος. Η ανάδειξη των δυσκολιών που έρχονται αντιμέτωποι οι φοιτητές του Τμήματος Καλών Τεχνών ενδέχεται να επιστήσει την προσοχή στη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα και να συμβάλει στην ανάληψη κατάλληλων στρατηγικών παρέμβασης που θα εστιάζουν στα χαρακτηριστικά προσωπικότητας γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στην αποτελεσματικότερη πρόληψη και μείωση των συμπτωμάτων άγχους στο πλαίσιο των Πανεπιστημίων. Επιπλέον, η συγκεκριμένη έρευνα μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για την διεξαγωγή κι άλλων ερευνών που να έχουν ως κύριο γνώμονά τους τις εικαστικές ή εφαρμοσμένες τέχνες τόσο ως ενασχόληση όσο και ως αντικείμενο σπουδών.

Μία μελέτη που θα μπορούσε να διεξαχθεί μπορεί να εστιάζει στον διαμεσολαβητικό ρόλο της ψυχικής ανθεκτικότητας στη σχέση μεταξύ των Πέντε Μεγάλων Παραγόντων της προσωπικότητας και του άγχους στους φοιτητές Καλών Τεχνών. Τα αποτελέσματα που θα

προκύψουν αφενός θα δώσουν μια πληρέστερη εικόνα επί του θέματος και αφετέρου μπορούν να συμβάλλουν στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης του άγχους σε προπτυχιακούς φοιτητές Καλών Τεχνών, εφαρμοσμένα πάνω στα χαρακτηριστικά προσωπικότητας που ευθύνονται για την εμφάνιση του άγχους.

Η έννοια της τέχνης είναι ρευστή και πολυδιάστατη και συνδέεται μεταξύ άλλων με την ουσία, τη λειτουργία και τον τρόπο που την αντιλαμβάνεται το κάθε άτομο. Με τον τομέα της ψυχικής υγείας να εξελίσσεται συνεχώς, η διαρκής ενημέρωση καθώς και η ανάδειξη νέων πληροφοριών που σχετίζονται με τη Τέχνη κρίνονται ως απαραίτητες και συνιστούν μείζονος σημασίας για την αφενός για βελτίωση της καθημερινότητας των ατόμων που ασχολούνται με την Τέχνη και αφετέρου για την ενίσχυση της μεθόδου της θεραπείας μέσω Τέχνης (ΑΤ), τα πλεονεκτήματα της οποία αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο στη σύγχρονη κοινωνία.

6. Βιβλιογραφία

- Aaron, R. E., & Kimberly, L. Rinehart, and Natalie Ann Ceballos.(2011). Arts-based Interventions to Reduce Anxiety Levels among College Students. *Arts & Health*, 3, 27-38.
<https://doi.org/10.1080/17533015.2010.481290>
- Abbing, A., Ponstein, A., van Hooren, S., de Sonnevile, L., Swaab, H., & Baars, E. (2018). The effectiveness of art therapy for anxiety in adults: A systematic review of randomised and non-randomised controlled trials. *PloS one*, 13(12), e0208716.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0208716>
- Abuhamdeh, S., & Csikszentmihalyi, M. (2004). The artistic personality: A systems perspective. In R. J. Sternberg, E. L. Grigorenko, & J. L. Singer (Eds.), *Creativity: From potential to realization* (pp. 31–42). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10692-003>
- Acharya, A. S., Prakash, A., Saxena, P., & Nigam, A. (2013). Sampling: Why and how of it. *Indian Journal of Medical Specialties*, 4(2), 330-333.
- Adwas, A. A., Jbireal, J. M., & Azab, A. E. (2019). Anxiety: Insights into signs, symptoms, etiology, pathophysiology, and treatment. *East African Scholars Journal of Medical Sciences*, 2(10), 580-591.
- Afhami, R., & Mohammadi-Zarghan, S. (2018). The big five, aesthetic judgment styles, and art interest. *Europe's Journal of Psychology*, 14(4), 764. <https://doi.org/10.5964/ejop.v14i4.1479>

- Akdemir, M., Sönmez, Y., Köse, F., Şenol, Y. Y., Gürpınar, E., & Aktekin, M. R. (2022). Psychological Changes of Music and Fine Arts Students in the Education Process: A Comparative Longitudinal Study. *Medical Problems of Performing Artists*, 37(3), 165-175.
<https://doi.org/10.21091/mppa.2022.3024>
- Al Qaisy, L. M., & Thawabieh, A. M. (2017). Personal Traits and Their Relationship with Future Anxiety and Achievement. *Journal on Educational Psychology*, 10(3), 11-19.
- Alkan, S., Ordulu, M. Z., SEZER, Y., Soyer, E., Aslan, D., & Sayek, I. (2007). Is there a correlation between extroversion personality characteristics of medical students and awareness of works of art?. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 37(5), 311-317.
- Anisi, J. (2012). Validity and reliability of NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) on university students. *International Journal of Behavioral Sciences*, 5(4), 351-355.
- Argyropoulos, K., Giourou, E., Dimopoulou, M., Argyropoulou, A., Gourzis, P., & Jelastopulu, E. (2017). Anxiety and depression among Greek undergraduate students at the University of Patras. *Glob J Med PUBLIC Heal Anxiety*, 6(5).
- Bandelow, B., & Michaelis, S. (2022). Epidemiology of anxiety disorders in the 21st century. *Dialogues in clinical neuroscience*, 17(3), 327-335. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2015.17.3/bbandelow>
- Batey, M., & Furnham, A. (2006). Creativity, intelligence, and personality: A critical review of the scattered literature. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 132(4), 355–429.
<https://doi.org/10.3200/MONO.132.4.355-430>
- Bazargan, Y., & Pakdaman, S. (2016). The Effectiveness of Art Therapy in Reducing Internalizing and Externalizing Problems of Female Adolescents. *Archives of Iranian Medicine (AIM)*, 19(1).

- Beiter, R., Nash, R., McCrady, M., Rhoades, D., Linscomb, M., Clarahan, M., & Sammut, S. (2015). *The prevalence and correlates of depression, anxiety, and stress in a sample of college students. Journal of Affective Disorders, 173*, 90–96. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2014.10.054>
- Beukeboom, C. J., Tanis, M., & Vermeulen, I. E. (2013). The language of extraversion: Extraverted people talk more abstractly, introverts are more concrete. *Journal of Language and Social Psychology, 32*(2), 191-201. <https://doi.org/10.1177/0261927X124608>
- Blair, T., Bordenkircher, M., & Cartagena, R. (2021). The Association Between the Big Five Personality Traits and Anxiety. . *Psychology Student Research Showcase, 52*.
https://scholar.umw.edu/psychology_showcase/52
- Bleidorn, W., Hopwood, C. J., & Lucas, R. E. (2018). Life events and personality trait change. *Journal of personality, 86*(1), 83-96. <https://doi.org/10.1111/jopy.12286>
- Bruffaerts, R., Mortier, P., Kiekens, G., Auerbach, R. P., Cuijpers, P., Demyttenaere, K., .. & Kessler, R. C. (2018). Mental health problems in college freshmen: Prevalence and academic functioning. *Journal of affective disorders, 225*, 97-103. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.07.044>
- Burger, J. M. (2014). *Personality*. Cengage Learning.
- Carson, S. H., Peterson, J. B., & Higgins, D. M. (2005). Reliability, validity, and factor structure of the Creative Achievement Questionnaire. *Creativity Research Journal, 17*(1), 37–50.
https://doi.org/10.1207/s15326934crj1701_4
- Chamorro-Premuzic, T. (2016). *Personality and individual differences*. John Wiley & Sons.

- Chaves, E. D. C. L., Iunes, D. H., Moura, C. D. C., Carvalho, L. C., Silva, A. M., & Carvalho, E. C. D. (2015). Anxiety and spirituality in university students: a cross-sectional study. *Revista brasileira de enfermagem*, 68(3), 504-509. <https://doi.org/10.1590/0034-7167.2015680318i>
- Choi, S. H., & Lee, H. (2013). Affecting factors in unemployment stress among college students-focused on physical symptoms, depression, anxiety and self-esteem. *The Journal of the Korea Contents Association*, 13(12), 808-816.
- Christensen, A. P. (2020). Openness to experience.
- Ciorbea, I & Pasarica, F. (2013). *The Study of the Relationship between Personality and Academic Performance. Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 78 ,400–404.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.04.319>
- Conner, T. S., & Silvia, P. J. (2015). Creative days: A daily diary study of emotion, personality, and everyday creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 9, 463–470.
<https://doi.org/10.1037/aca0000022>
- Diener, E., & Lucas, R. E. (2019). Personality traits. *General psychology: Required reading*, 280-323.
- Domschke, K., & Maron, E. (2013). Genetic factors in anxiety disorders. *Anxiety disorders*, 29, 24-46.
<https://doi.org/10.1159/000351932>
- Droždek, B., Kamperman, A. M., Bolwerk, N., Tol, W. A., & Kleber, R. J. (2012). Group therapy with male asylum seekers and refugees with posttraumatic stress disorder: A controlled comparison cohort study of three day-treatment programs. *The Journal of nervous and mental disease*, 200(9), 758-765. <https://doi.org/10.1097/NMD.0b013e318266f860>

- Duraku, Z. H. (2017). Factors influencing test anxiety among university students. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences*, 18(1), 69-78. <https://doi.org/10.15405/ejsbs.206>
- Eaton, J., & Tieber, C. (2017). The effects of coloring on anxiety, mood, and perseverance. *Art Therapy*, 34(1), 42-46. <https://doi.org/10.1080/07421656.2016.1277113>
- Fan, J. (2020). Relationships between Five-Factor Personality Model and Anxiety: The Effect of Conscientiousness on Anxiety. *Open Journal of Social Sciences*, 8(8), 462-470. <https://doi.org/10.4236/jss.2020.88039>
- Fernandes, M. A., Vieira, F. E. R., Avelino, F. V. S. D., & Santos, J. D. M. (2018). Prevalence of anxious and depressive symptoms in college students of a public institution. *Revista brasileira de enfermagem*, 71(5), 2169-2175. <https://doi.org/10.1590/0034-7167-2017-0752>
- Fydrich, T., Dowdall, D., & Chambless, D. L. (1992). Reliability and validity of the Beck Anxiety Inventory. *Journal of anxiety disorders*, 6(1), 55-61. [https://doi.org/10.1016/0887-6185\(92\)90026-4](https://doi.org/10.1016/0887-6185(92)90026-4)
- Gao, W., Ping, S., & Liu, X. (2020). Gender differences in depression, anxiety, and stress among college students: a longitudinal study from China. *Journal of affective disorders*, 263, 292-300. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.11.121>
- Goldstein, A. (1980). Thrills in response to music and other stimuli. *Physiological psychology*, 8(1), 126-129. <https://doi.org/10.3758/BF03326460>
- Hassan, R., Rowa, K., McCabe, R. E., Lahat, A., & Schmidt, L. A. (2021). Shyness and anxiety: Protective role of extraversion. *Personality and Individual Differences*, 178, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110859>

- Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments*. Psychological Assessment Resources.
- Husky, M. M., Kovess-Masfety, V., & Swendsen, J. D. (2020). Stress and anxiety among university students in France during Covid-19 mandatory confinement. *Comprehensive Psychiatry*, *102*, 152191. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2020.152191>
- Jiao, Dejie (2009). *Romance and Prejudice --- Comment on Contemporary University Students' Personality Value Orientation*. *Asian Social Science*, *5*(6), 166-170. <https://doi.org/10.5539/ass.v5n6p166>
- Jones, D. E., Ord, A., Duskey, K., Jones, K., Duchac, N., Dern, M., & Montiel, L. (2021). Big Five Factor Personality Differences by Academic Major and Gender in a Faith-Based University Sample. *Journal of School Counseling*, *19*(11).
- Jung, C. G., & Adler, G. (2014). *The development of personality*. Routledge.
- Kaparounaki, C. K., Patsali, M. E., Mousa, D. P. V., Papadopoulou, E. V., Papadopoulou, K. K., & Fountoulakis, K. N. (2020). University students' mental health amidst the COVID-19 quarantine in Greece. *Psychiatry research*, *290*, 113111. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113111>
- Kaufman, Scott Barry; Quilty, Lena C.; Grazioplene, Rachael G.; Hirsh, Jacob B.; Gray, Jeremy R.; Peterson, Jordan B.; DeYoung, Colin G. (2015). Openness to Experience and Intellect Differentially Predict Creative Achievement in the Arts and Sciences. *Journal of Personality*, *84*(2), 248-258. <https://doi.org/10.1111/jopy.12156>
- Kavvadas, D., Kavvada, A., Karachrysafi, S., Papaliagkas, V., Cheristanidis, S., Chatzidimitriou, M., & Papamitsou, T. (2022). Stress, anxiety and depression prevalence among greek university

students during COVID-19 pandemic: a two-year survey. *Journal of Clinical Medicine*, 11(15).

<https://doi.org/10.3390/jcm11154263>

Kmecová, I., & Kajanová, A. (2021). Big Five in University Students in Relation to Psychological and Entrepreneurial Competences. *SHS Web of Conferences*, 91, 1-10.

<https://doi.org/10.1051/shsconf/20219101036>

Koriath, L. A. (2013). A communications plan for career development professionals: advising students in the arts and humanities. <http://cardinalsolar.bsu.edu/handle/20.500.14291/197477>

Kumaraswamy, N. (2013). Academic stress, anxiety and depression among college students: A brief review. *International review of social sciences and humanities*, 5(1), 135-143.

Levitt, E. E. (2015). The psychology of anxiety.

Lloyd, J. B. (2015). Unsubstantiated beliefs and values flaw the Five-Factor Model of Personality. *Journal of Beliefs & Values*, 36(2), 156-164.

<https://doi.org/10.1080/13617672.2015.1033209>

Logan (2012), “No jobs for artists?” Developing graduate attributes and employability in Fine Art’. In HEA (Higher Education Academy), 1st Pedagogies of Hope and Opportunity: The Higher Education Academy Arts and Humanities Annual Conference, Glasgow, 29–30.

Logan, C. (2013). Living artists: Identity, independence and engagement in fine art learning. *Art, Design & Communication in Higher Education*, 12(1), 33-48. https://doi.org/10.1386/adch.12.1.33_1

Lovell, G. P., Nash, K., Sharman, R., & Lane, B. R. (2015). A cross-sectional investigation of depressive, anxiety, and stress symptoms and health-behavior participation in Australian university students. *Nursing & health sciences*, 17(1), 134-142. <https://doi.org/10.1111/nhs.12147>

- McAdams, D. P., & Pals, J. L. (2006). A new Big Five: fundamental principles for an integrative science of personality. *American psychologist*, 61(3), 204.-217 <https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.3.204>
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of personality and social psychology*, 52(1), 81-90. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.1.81>
- McCrae, R. R., & Greenberg, D. M. (2014). Openness to experience. *The Wiley handbook of genius*, 222-243. <https://doi.org/10.1002/9781118367377.ch12>
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of personality*, 60(2), 175-215. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x>
- McPeake, J., Bateson, M., & O'Neill, A. (2014). Electronic surveys: how to maximise success. *Nurse researcher*, 21(3). <https://doi.org/10.7748/nr2014.01.21.3.24.e1205>
- Miller, J. D., Lynam, D. R., Vize, C., Crowe, M., Sleep, C., Maples-Keller, J. L., Few, L. R. & Campbell, W. K. (2018). Vulnerable narcissism is (mostly) a disorder of neuroticism. *Journal of personality*, 86(2), 186-199. <https://doi.org/10.1111/jopy.12303>
- Mustapha, R., Ishak, N. M., & Nadzir, N. R. M. (2003). *Personality profiles and workforce readiness: a comparative study of university students in technical.*
- Naragon-Gainey, K., Rutter, L. A., & Brown, T. A. (2014). The Interaction of Extraversion and Anxiety Sensitivity on Social Anxiety: Evidence of Specificity Relative to Depression. *Behavior Therapy*, 45(3), 418-429. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2014.01.004>

- Ng, H. T. H., Zhang, C. Q., Phipps, D., Zhang, R., & Hamilton, K. (2022). Effects of anxiety and sleep on academic engagement among university students. *Australian Psychologist*, 57(1), 57-64.
<https://doi.org/10.1080/00050067.2021.1965854>
- Norström, F., Waenerlund, A. K., Lindholm, L., Nygren, R., Sahlén, K. G., & Brydsten, A. (2019). Does unemployment contribute to poorer health-related quality of life among Swedish adults?. *BMC Public Health*, 19(1), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6825-y>
- Nusbaum, E. C., & Silvia, P. J. (2011). Shivers and timbres: Personality and the experience of chills from music. *Social Psychological and Personality Science*, 2, 199–204.
<https://doi.org/10.1177/1948550610386810>
- Oleynick, V. C., DeYoung, C. G., Hyde, E., Kaufman, S. B., Beaty, R. E., & Silvia, P. J. (2017). Openness/intellect: The core of the creative personality. In G. J. Feist, R. Reiter-Palmon, & J. C. Kaufman (Eds.), *The Cambridge handbook of creativity and personality research*. 9–27
<https://doi.org/10.1017/9781316228036.002>
- Ormel, J., Jeronimus, B. F., Kotov, R., Riese, H., Bos, E. H., Hankin, B., Rosmalen, J. G. M. & Oldehinkel, A. J. (2013). Neuroticism and common mental disorders: Meaning and utility of a complex relationship. *Clinical psychology review*, 33(5), 686-697.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.04.003>
- Othman, N., Ahmad, F., El Morr, C., & Ritvo, P. (2019). Perceived impact of contextual determinants on depression, anxiety and stress: a survey with university students. *International journal of mental health systems*, 13(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s13033-019-0275-x>

- Panayiotou, G., Kokkinos, C. M., & Spanoudis, G. (2004). Searching for the “Big Five” in a Greek context: The NEO-FFI under the microscope. *Personality and Individual Differences, 36*(8), 1841-1854. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.07.005>
- Patten, M. (2016). *Questionnaire research: A practical guide*. Routledge.
- Prince, E. J., Siegel, D. J., Carroll, C. P., Sher, K. J., & Bienvenu, O. J. (2021). A longitudinal study of personality traits, anxiety, and depressive disorders in young adults. *Anxiety, Stress, & Coping, 34*(3), 299-307. <https://doi.org/10.1080/10615806.2020.1845431>
- Rachman, S., & Rachman, S. J. (2013). *Anxiety*. Psychology Press.
- Robinson, O. J., Vytal, K., Cornwell, B. R., & Grillon, C. (2013). The impact of anxiety upon cognition: perspectives from human threat of shock studies. *Frontiers in human neuroscience, 7*, 203-223. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2013.00203>
- Sarma, D. A., & Borooh, I. P. (2021). The big 5 personality traits and its relation with creativity. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government, 27*(3).
- Sazakli, E., Leotsinidis, M., Bakola, M., Kitsou, K. S., Katsifara, A., Konstantopoulou, A., & Jelastopulu, E. (2021). Prevalence and associated factors of anxiety and depression in students at a Greek university during COVID-19 lockdown. *Journal of public health research, 10*(3). <https://doi.org/10.4081/jphr.2021.208>
- Scott, B. A. (2017). Art as a Stress Reduction Tool, *Doctoral dissertation*. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=marietta1503608474617779

- Shi, M., Liu, L., Wang, Z. Y., & Wang, L. (2015). The mediating role of resilience in the relationship between big five personality and anxiety among Chinese medical students: a cross-sectional study. *PloS one*, *10*(3). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0119916>
- Soto, C. J., & Tackett, J. L. (2015). Personality traits in childhood and adolescence: Structure, development, and outcomes. *Current Directions in Psychological Science*, *24*(5), 358-362. <https://doi.org/10.1177/0963721415589345>
- Specht J., Bleidorn W., Denissen J. J. A., Hennecke M., Hutteman R., Kandler C., Luhmann M., Orth U., Reitz A. K., Zimmermann J. (2014). What drives adult personality development? A comparison of theoretical perspectives and empirical evidence. *European Journal of Personality*, *28*(3), 216–230. <https://doi.org/10.1002/per.1966>
- Spielberger, G. D., Corush, R. L., & Lushene, R. E. (1970). *The State-Trait Anxiety Inventory*. Consulting Psychologists Press.
- Stecker, R. (2009). Definition of Art. in Jerrold Levinson (ed.), *The Oxford Handbook of Aesthetics*. Oxford Handbooks Online. 136–154. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199279456.003.0007>
- Steiner, L., & Schneider, L. (2013). The happy artist: an empirical application of the work-preference model. *Journal of Cultural Economics*, *37*(2), 225-246. <https://doi.org/10.1007/s10824-012-9179-1>
- Tosevski, D. L, Milovancevic, M. P., Gajic, S. D. (2010). Personality and psychopathology of university students. *Current Opinion in Psychiatry*, *23*(1), 48–52. <https://doi.org/10.1097/ycp.0b013e328333d625>

- Vaag, J., Bjerkeset, O., & Sivertsen, B. (2021). Anxiety and depression symptom level and psychotherapy use among music and art students compared to the general student population. *Frontiers in Psychology, 12*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.607927>
- Van de Velde, L. (2015). *Personality constructs and test anxiety* (Doctoral dissertation, California State University, Sacramento). <https://hdl.handle.net/10211.3/145926>
- Van Der Vennet, R., & Serice, S. (2012). Can coloring mandalas reduce anxiety? A replication study. *Art therapy, 29*(2), 87-92. <https://doi.org/10.1080/07421656.2012.680047>
- Vedel, A. (2016). Big Five personality group differences across academic majors: A systematic review. *Personality and individual differences, 92*, 1-10.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.12.011>
- Vittengl, J. R. (2017). Who pays the price for high neuroticism? Moderators of longitudinal risks for depression and anxiety. *Psychological Medicine, 47*(10), 1794-1805.
<https://doi.org/10.1017/S0033291717000253>
- Wahed, W. Y. A., & Hassan, S. K. (2017). Prevalence and associated factors of stress, anxiety and depression among medical Fayoum University students. *Alexandria Journal of medicine, 53*(1), 77-84. <https://doi.org/10.1016/j.ajme.2016.01.005>
- Wani, M. A., Sankar, R., Rakshantha, P., Nivatha, A. L. S., Sowparnika, C. E., & Marak, L. D. B. (2016). Stress anxiety and depression among science and arts students. *International Journal of Education and Psychological Research, 5*(3), 48-52.
- Widiger, T. A., & Crego, C. (2019). The Five Factor Model of personality structure: an update. *World Psychiatry, 18*(3), 271-272. <https://doi.org/10.1002/wps.20658>

Yöndem, S., Yöndem, Z. D., & Per, M. (2017). Personality Traits and Psychological Symptoms of Music and Art Students. *Journal of Education and Training Studies*, 5(7), 53-59.

<https://eric.ed.gov/?id=EJ1145268>

Zunhammer, M., Eberle, H., Eichhammer, P., & Busch, V. (2013). Somatic symptoms evoked by exam stress in university students: the role of alexithymia, neuroticism, anxiety and depression. *PloS one*, 8(12). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0084911>

Βαρουφάκης, Γ., Πατώκος, Τ., Τσερκέζης, Λ., & Κουτσοπέτρος, Χ. (2011). Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011. *Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων*, 31-46.

Λιάκος, Α., & Γιαννίτση, Σ. (1984). Η αξιοπιστία και εγκυρότητα της τροποποιημένης Ελληνικής Κλίμακας Άγχους του Spielberger. *Εγκέφαλος*, 21, 71-76.

Σταλίκας, Α., Τριλίβα, Σ., & Ρούσση, Π. (2012). *Τα ψυχομετρικά εργαλεία στην Ελλάδα*. Πεδίο.

7. Παράρτημα

7.1. Συντομογραφίες

COVID-19: Corona Virus Disease 2019

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

κ.λπ.: και λοιπά

π.χ.: παραδείγματος χάριν

7.2. Κλίμακα Αξιολόγησης του άγχους του *BECK BECK Anxiety Inventory [BAI-21]*

Παρακάτω υπάρχει ένας κατάλογος συνηθισμένων συμπτωμάτων άγχους. Παρακαλώ διάβασε προσεκτικά το κάθε σύμπτωμα του καταλόγου. Προσδιόρισε πόση ενόχληση σου προκάλεσε το κάθε σύμπτωμα κατά τη διάρκεια της ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ, ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΗΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΗΜΕΡΑΣ, επιλέγοντας την κατάλληλη επιλογή, δίπλα από κάθε σύμπτωμα.

	Καμία	Ήπια	Μέτρια	Έντονη
Μουδιάσματα ή μυρμηγκιάσματα	0	1	2	3
Αίσθημα ζέστης				
Τρέμουλο στα πόδια				
Αδυναμία χαλάρωσης				
Φόβος ότι θα συμβεί το χειρότερο				
Ζάλη ή αίσθηση ίλιγγου				
Δυνατοί ή γρήγοροι χτύποι στην καρδιά				
Αίσθημα αστάθειας				

Τρομοκρατημένος/η				
Νευρικός/η				
Αίσθημα πνιγμού ή ασφυξίας				
Τρέμουλο στα χέρια				
Τρεμούλιασμα του σώματος				
Φόβος απώλειας ελέγχου				
Δυσκολία στην αναπνοή				
Φόβος θανάτου				
Φοβισμένος/η				
Δυσπεψία ή ενοχλήσεις στην κοιλιακή χώρα				
Λιποθυμία				
Κοκκίνισμα προσώπου				
Εφίδρωση (όχι λόγω ζέστης)				

7.3.Κλίμακα των Πέντε Παραγόντων NEO (NEO Five Factor Inventory [NEO-FFI])

Για κάθε πρόταση επιλέξτε το νούμερο που αντιστοιχεί στην απάντηση που σας εκφράζει περισσότερο.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Έχω ουδέτερη άποψη	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Δεν είμαι άνθρωπος που ανησυχεί	0	1	2	3	4
Μου αρέσει να έχω πολλούς ανθρώπους γύρω μου.					
Δεν μου αρέσει να σπαταλάω τον καιρό μου ονειροπολώντας					
Προσπαθώ να είμαι ευγενικός με όλους όσους συναντώ					
Κρατώ τα πράγματά μου καθαρά και τακτοποιημένα					
Συχνά νιώθω κατώτερος από άλλους					
Γελώ εύκολα					
Από την στιγμή που βρω τον σωστό τρόπο να κάνω κάτι, δεν τον αλλάζω					
Συχνά έρχομαι σε αντιπαράθεση με την οικογένειά μου και τους συναδέλφους μου					
Είμαι αρκετά καλός στο να κρατώ ένα ρυθμό έτσι ώστε να τελειώνω τα πράγματα στην ώρα τους					
Όταν είμαι κάτω από έντονο στρες, μερικές φορές νιώθω σαν να καταρρέω					
Δεν θεωρώ τον εαυτό μου ιδιαίτερα χαρωπό και ξένοιαστο άτομο					
Τα πρότυπα που βρίσκω στην τέχνη και στην φύση διεγείρουν το ενδιαφέρον μου					
Μερικοί άνθρωποι θεωρούν ότι είμαι ιδιοτελής και εγωιστής					
Δεν είμαι ένα πολύ μεθοδικό άτομο					
Σπάνια νιώθω μοναξιά ή μελαγχολία					
Πραγματικά απολαμβάνω να μιλώ σε ανθρώπους					
Πιστεύω ότι το να επιτρέπει κανείς στους φοιτητές να ακούν αμφιλεγόμενους ομιλητές μπορεί μόνο να τους μπερδέψει και να τους παραπλανήσει					

Θα προτιμούσα να συνεργαστώ με άλλους παρά να τους ανταγωνιστώ					
Προσπαθώ να εκτελώ ευσυνείδητα όλες τις εργασίες που μου έχουν ανατεθεί					
Συχνά αισθάνομαι ένταση και μεγάλη νευρικότητα					
Μου αρέσει να βρίσκομαι εκεί που υπάρχει δράση					
Η ποίηση έχει μικρή ή καθόλου επίδραση πάνω μου					
Τείνω να είμαι κυνικός και σκεπτικός για τις προθέσεις των άλλων					
Έχω μια ξεκάθαρη σειρά από στόχους και εργάζομαι προς αυτούς με μεθοδικό τρόπο					
Μερικές φορές νιώθω εντελώς άχρηστος					
Συνήθως προτιμώ να κάνω πράγματα μόνος					
Συχνά δοκιμάζω καινούργια και ξενικά φαγητά					
Πιστεύω ότι οι περισσότεροι άνθρωποι θα με εκμεταλλευτούν αν τους αφήσω					
Σπαταλώ πολύ ώρα πριν να στρωθώ στην δουλειά					
Σπάνια νιώθω φοβισμένος ή αγχωμένος					
Συχνά νιώθω σαν να σκάω από ενέργεια					
Σπάνια προσέχω τις διαθέσεις ή τα συναισθήματα που προκαλούν τα διαφορετικά περιβάλλοντα					
Οι περισσότεροι άνθρωποι που γνωρίζω με συμπαθούν					
Δουλεύω σκληρά για να επιτύχω τους στόχους μου					
Συχνά θυμώνω με τον τρόπο που μου συμπεριφέρονται οι άνθρωποι					
Είμαι ένα πρόσχαρο άτομο, γεμάτο ζωή					
Πιστεύω ότι θα έπρεπε να στηριζόμαστε στις αυθεντίες της θρησκείας μας για αποφάσεις πάνω σε ηθικά ζητήματα					

Μερικοί άνθρωποι με νομίζουν σαν άτομο ψυχρό και υπολογιστικό					
Όταν αναλαμβάνω μια υποχρέωση, οι άλλοι μπορούν πάντα να βασίζονται στο ότι θα συνεχίσω μέχρι τέλους					
Πάρα πολύ συχνά, όταν τα πράγματα πάνε στραβά, αποθαρρύνομαι και νιώθω ότι θέλω να τα παρατήσω					
Δεν είμαι ένα χαρούμενο, αισιόδοξο άτομο					
Μερικές φορές όταν διαβάζω ποίηση ή κοιτάζω ένα έργο τέχνης, νιώθω ένα ρίγος ή ένα κύμα έξαψης					
Είμαι αγύριστο κεφάλι και ψυχρός ρεαλιστής στις στάσεις μου					
Μερικές φορές δεν είμαι τόσο υπεύθυνος ή αξιόπιστος όσο θα έπρεπε να είμαι					
Σπάνια νιώθω θλίψη ή κατάθλιψη					
Η ζωή μου έχει γρήγορο ρυθμό					
Λίγο με ενδιαφέρει να κάνω υποθέσεις για την φύση του σύμπαντος ή την κατάσταση του ανθρώπου					
Γενικά προσπαθώ να είμαι άτομο που σκέφτεται και υπολογίζει τους άλλους					
Είμαι ένα παραγωγικό άτομο που πάντοτε ολοκληρώνει την δουλειά					
Συχνά νιώθω αβοήθητος και θέλω κάποιος άλλος να λύσει τα προβλήματά μου					
Είμαι ένα πολύ δραστήριο άτομο					
Έχω μεγάλη νοητική περιέργεια					
Εάν κάποιος δεν μου αρέσουν, τους αφήνω να το καταλάβουν					
Φαίνεται να μην είμαι ποτέ ικανός να οργανωθώ					
Κάποιες φορές έχω ντραπεί τόσο που ήθελα μόνο να κρυφτώ					
Θα προτιμούσα να ακολουθώ την δική μου πορεία παρά να είμαι ηγέτης άλλων					

Συχνά απολαμβάνω το να “παίζω” με θεωρίες ή αφηρημένες ιδέες					
Εάν είναι απαραίτητο, είμαι διατεθειμένος να χειριστώ ανθρώπους για να πετύχω αυτό που θέλω					
Πασχίζω για το άριστο σε καθετί που κάνω					